

แผนการสอนประจำบทที่ ๘

รายวิชา การจัดการกิจการพระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศอาเซียน

Buddhist Affairs Management in ASEAN

บทที่ ๘ การจัดการกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

Development of Organization for the Administration in Indonesia

หัวข้อย่อย

๑. บทนำ
๒. ประวัติและพัฒนาการของประเทศอินโดนีเซีย
๓. ประวัติและพัฒนาการความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย
๔. ประวัติความเปลี่ยนแปลงพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย
๕. พัฒนาการของพระพุทธศาสนาจากพุทธสถาน อินโดนีเซีย ยุคต่างๆ
๖. ยุคเสื่อมแห่งพระพุทธศาสนาหลังการเข้ามาของศาสนาอิสลามในอินโดนีเซีย
๗. สถานการณ์พระพุทธศาสนาร่วมสมัยปัจจุบัน
๘. การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาจากคณะสงฆ์ไทยในประเทศอินโดนีเซีย
๙. โครงสร้างการบริหารของคณะสงฆ์เถรวาทในอินโดนีเซียในปัจจุบัน
๑๐. บทสรุป

สรุปแนวคิดที่สำคัญ

ประเทศอินโดนีเซีย มีประวัติและพัฒนาการของพระพุทธศาสนา นับแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน แม้ปัจจุบันจะเกิดความต่อเนื่อง โดยมีความต่อเนื่องทั้งในส่วนของการสืบต่อจากพระพุทธศาสนาในรัฐโบราณ โดยมีโบราณสถานเป็นเครื่องประกอบ และยืนยันในความเป็นส่วนสำคัญของการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา โดยมีทั้งในส่วนของพระพุทธศาสนาเถรวาท และมหายาน โดยได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาในกลุ่มมหายานและกลุ่มของชาวจีน ที่มีสัดส่วนการนับถือพระพุทธศาสนาในกลุ่มประเทศที่นับถือศาสนาอิสลาม ในส่วนของกลุ่มชาวพุทธในกลุ่มชาวพื้นเมืองใต้ นับเป็นพัฒนาการและเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียด้วย

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาความหมายการจัดการกิจการพระพุทธศาสนา
๒. เพื่อศึกษาพัฒนาการของการจัดการบริหาร
๓. เพื่อศึกษาการจัดองค์กรบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอาเซียน อาทิ องค์กรปกครองคณะสงฆ์ องค์กรทางการศึกษา องค์กรอื่น ๆ
๔. เพื่อศึกษาแนวโน้มของกิจการพระพุทธศาสนาต่อการบริหารองค์กร

กิจกรรมระหว่างเรียน

๑. ผู้เรียนศึกษาจากเอกสารประกอบการสอนบทที่ ๘
๒. อาจารย์ผู้สอนบรรยายตามเนื้อหาที่กำหนด
๓. ผู้เรียนซักถาม
๔. อาจารย์ผู้สอนสรุปเนื้อหาประจำบท
๕. ผู้เรียนตอบคำถามประจำบทเพื่อการประเมินผลการเรียน

สื่อการสอน

๑. เอกสารประกอบการสอนรายวิชา
๒. เอกสารประกอบการสอนบทที่ ๘
๓. สื่อ Power point ประจำบท
๔. สื่ออื่น ๆ อาทิ เช่น Flip Chart

การประเมินผล

๑. ประเมินผลจากความสนใจขณะศึกษาของผู้เรียน
๒. การซักถามของผู้เรียน
๓. การสอบกลางภาค

บทที่ ๘

การจัดการกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

บทนำ

อินโดนีเซีย เป็นกลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา โดยมีสถิติว่านับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่ของประเทศ. แต่ก็มีกลุ่มประชากร ที่นับถือพระพุทธศาสนาอยู่จำนวนมากด้วยเช่นกัน แต่จากข้อมูลที่ปรากฏ จะมีภาพข่าวปรากฏว่า ชุมชนชาวพุทธในอินโดนีเซียที่รวมตัวกันเองแบบฆราวาส จัดกิจกรรมสวดมนต์ นั่งสมาธิ แสดงธรรมเทศนา อุทิศบุญให้ผู้ล่วงลับและสรรพสัตว์ได้ทุกคืนโดยไม่ต้องใช้พระสงฆ์ ดังปรากฏข้อมูลหมู่บ้านชาวพุทธ Krecek ในชวากลาง ซึ่งเป็นพุทธในอุดมคติของชาวพุทธในอินโดนีเซีย เพื่อชักชวนให้มองว่า (๑) พื้นที่ของชุมชนซึ่งอยู่บนภูเขาห่างไกลจากเมือง (๒) พิธีกรรมและความเชื่อแบบชาวเดิมซึ่งเข้มแข็งกว่าทุกศาสนา และ (๓) ศาสนาพุทธที่ถูกสร้างขึ้นใหม่ภายใต้รัฐบาลซูฮาร์โต ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนนี้เป็นพุทธเถรวาทที่มีรูปแบบต่างจากที่อื่น อินโดนีเซียเป็นรัฐโลกวิสัย ที่ไม่ประกาศให้ศาสนาหนึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ แม้จะมีความพยายามของกลุ่มมุสลิมหลายครั้ง แต่รัฐบาลยังรักษาความเป็นประชาธิปไตยไว้ได้ ศาสนาพุทธเป็นหนึ่งในศาสนาทั้ง ๖ ที่รัฐให้การรับรองซึ่งประกอบด้วย อิสลาม โปรเตสแตนต์ คาทอลิก ฮินดู พุทธ และขงจื้อ มีการประมาณว่า ชาวพุทธอาจอยู่ที่ราว ๑,๗๐๐,๐๐๐ คน ซึ่งคิดเป็น ๑% ของ ประชากรทั้งหมด (Platzdasch, 2014, p. 4) ในแง่ประวัติศาสตร์ เราถูกบอกให้เชื่อว่า ศาสนาพุทธได้เจริญอย่างมากยุคอาณาจักรศรีวิชัย (ศตวรรษที่ ๑๒) และได้เสื่อมลงในยุคมัชปาหิต (ศตวรรษที่ ๑๔) เพราะกษัตริย์ได้เปลี่ยนไปนับถือศาสนาอิสลามและบังคับ (ถึงขั้นฆ่า) คนที่ไม่ยอมเปลี่ยนศาสนา (ทวีวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, ๒๕๕๐) นี่เป็นการกล่าวที่คลาดเคลื่อนมาก เป็นการตัดประวัติศาสตร์เป็นยุคจนชัดเจนและมองข้ามความหลากหลายของศาสนา เพราะอิสลามเองได้เข้ามาและเติบโตก่อนหน้านั้น พบหลักฐานหลุมฝังศพของสตรีชาวมุสลิมซึ่งเป็นบุตรของ Maimun ซึ่งมีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๑ (ทวีศักดิ์ เผือกสม, ๒๕๕๓, น. ๓๔-๓๕) เป็นต้น ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงเป็นทั้งประวัติศาสตร์และพัฒนาการร่วมของชาวพุทธในอินโดนีเซีย โดยมีโบราณสถานสืบเนื่องต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน จนกลายเป็นส่วนสำคัญขอชุมชนชาวพุทธที่มีพัฒนาการเนื่องต่อมาเรื่อยจนกระทั่งปัจจุบัน มีพระสงฆ์เถรวาทและมหายานเข้าไปจำนวนมาก มีพระสงฆ์ชาวพุทธ ซึ่งจะได้ศึกษาข้อมูลแบ่งปันต่อไป

ประวัติและพัฒนาการของประเทศอินโดนีเซีย

สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ปัจจุบันเป็นชื่ออย่างเป็นทางการที่รู้จักกัน ส่วนชื่อประเทศที่เป็นทางการเรียกว่า “อินโดนีเซีย” ซึ่งคำนี้มาจากคำสอง เพราะคำนี้มาจากภาษากรีก คำแรกมาจากคำว่า “อินโดซ” หมายถึง อินเดียตะวันออก และคำว่า “นีโอส” แปลว่า เกาะ รวมความหมายทั้งสองคำเข้าด้วยกันหมายถึง หมู่เกาะอินเดียตะวันออก เป็นประเทศที่มีหมู่เกาะมากที่สุดในโลก

สาธารณรัฐอินโดนีเซีย เป็นประเทศ ๑ ใน ๑๐ ประเทศในภูมิภาคอาเซียนและเป็นประเทศ ๑ ใน ๓ ที่ร่วมก่อตั้งอาเซียนร่วมกับประเทศไทย ประเทศสิงคโปร์ และสาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นประเทศที่ใหญ่ที่สุดมีประชากรมากที่สุดในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขตพื้นที่ตั้งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย ทิศตะวันออกจรดกับติมอร์เลสเตและปาปัวนิวกินี ทิศใต้มีพื้นที่ติดต่อกับทะเลติมอร์ ทิศเหนือติดกับทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก และทิศตะวันตกเฉียงใต้ทอดยาวติดกับมหาสมุทรอินเดีย โดยมีพื้นที่ทั้งหมด ๕,๐๗๐,๖๐๖ ตารางกิโลเมตร พื้นที่ทางทะเลมีจำนวน ๓,๑๖๖,๑๖๓ ตารางกิโลเมตร และพื้นที่แผ่นดินส่วนใหญ่มีจำนวน ๑,๙๐๔,๔๔๓ ตารางกิโลเมตร จัดว่าเป็นประเทศที่มีพื้นที่ล้อมรอบด้วยทะเล มีกรุงจาการ์ตาเป็นเมืองหลวงประจำประเทศอินโดนีเซีย ประชากร^๑ ๒๓๘.๒ ล้านคนเมื่อปี ค.ศ. ๒๐๑๕ ภาษาราชการได้แก่ ภาษาอินโดนีเซีย (Bahasa Indonesia)

เกาะมีจำนวนมากมายแต่ที่มีพื้นที่ใหญ่และสำคัญมี ๗ เกาะ ได้แก่ เกาะสุมาตรา เกาะชวา หมู่เกาะซุนดาน้อย เกาะบอร์เนียว เกาะสุลาเวสี หมู่เกาะโมลุกกะ และเกาะนิวกินี ภาษาใช้กันประจำชาติอินโดนีเซียคือ ภาษาอินโดนีเซีย ภาษามลายูโปลีนีเซียน ภาษาอังกฤษบังคับให้เรียนในโรงเรียนมัธยมและใช้ในวงการธุรกิจ แต่ภาษาดัตช์แพร่หลายในกลุ่มผู้สูงอายุพูดกัน แต่ที่จริงยังมีภาษาท้องถิ่นที่ใช้สื่อสารกันในหมู่ประชาชนมีอีกประมาณ ๒๕๐ ภาษา

อินโดนีเซียแบ่งประชากรออกตามเชื้อชาติได้หลายเชื้อชาติจากจำนวนมากไปหาน้อยได้แก่ ชาวชวาร์ออยละ ๔๑.๗ ชาวซุนดาร์ออยละ ๑๕.๔ ชาวมาเลย์ออยละ ๓.๔ ชาวมาดูริส ๓.๓ ชาวบาตักออยละ ๓ ชาวมินังกะเบาออยละ ๒.๗ ชาวเบตาวีออยละ ๒.๕ ชาวบูกินออยละ ๒.๕ ชาวบันเตนออยละ ๒.๑ ชาวบันจาร์ออยละ ๑.๗ ชาวบาหลีออยละ ๑.๕ ชาวซาเซสออยละ ๑.๓ ชาวมากัสซาร์ออยละ ๑ ชาวเซรีบอน ๐.๙ ชาวจีน ๐.๙ และประชาชนเชื้อชาติอื่น ๆ อีกจำนวนร้อยละ ๑๖.๑

เกาะสำคัญของอินโดนีเซีย ควรทำความรู้จักมีดังนี้

เกาะชวา เป็นเกาะขนาดใหญ่อันดับที่สี่ มีพลเมืองหนาแน่นที่สุดคือร้อยละ ๗๐ มีพื้นที่ประมาณ ๑๓๒,๒๐๐ ตารางกิโลเมตร

เกาะกาลิมันตัน หรือเกาะบอร์เนียว เป็นเกาะใหญ่อันดับหนึ่ง มีประชากรอาศัยเพียงร้อยละ ๔ มีพื้นที่ประมาณ ๕๓๙,๕๐๐ ตารางกิโลเมตร

เกาะสุมาตรา เป็นเกาะใหญ่อันดับสองของประเทศ มีประชากรอาศัยประมาณร้อยละ ๔ มีพื้นที่ประมาณ ๔๗๓,๖๐๐ ตารางกิโลเมตร

เกาะสุลาเวสี เป็นเกาะใหญ่เป็นอันดับสามของประเทศมีประชากรอาศัยประมาณร้อยละ ๖ มีพื้นที่ ๑๘๙,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร

เกาะมาลุก เป็นเกาะใหญ่อันดับห้าของประเทศ มีประชากรอาศัยประมาณร้อยละ ๑ มีพื้นที่ ๗๔,๕๐๐ ตารางกิโลเมตร

^๑ <http://www.uasean.com/dogtech/310> ค้นเมื่อ ๒๙ มิถุนายน ๒๐๑๖

หมู่เกาะนุสาเตงการา บาห์ลีและติมอร์ มีประชากรประมาณร้อยละ ๕ และมีพื้นที่ ๗๖,๓๐๐ ตารางกิโลเมตร

เกาะอีเรียนจายา มีประชากรอาศัยประมาณร้อยละ ๗๒,๗๐๐ ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ ๗๒,๗๐๐ ตารางกิโลเมตร

สาธารณรัฐอินโดนีเซีย แบ่งเขตปกครองพิเศษ ๓ เขตปกครองคือ กรุงจาการ์ตา เมืองยอกยาคารตา และจังหวัดอาเจะห์ อีกทั้งแบ่งเขตปกครองออกเป็นจังหวัดจำนวน ๓๐ จังหวัดทั่วประเทศ

สาธารณรัฐอินโดนีเซียมีผู้นับถืออิสลามมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่งของโลก ประชากรประมาณ ๑๖๐ ล้านคน คิดเป็นร้อยละ ๘๐ ของประชากร เป็นประเทศที่มีเกาะมากที่สุดในโลกประมาณ ๑๘,๐๐๐ เกาะ และมีผู้คนอาศัยอยู่ประมาณ ๑๓,๖๗๗ เกาะ ซึ่งมีรูปทรงคล้ายรูปพระจันทร์หงายครึ่งซีก ทอดยาวไปตามแนวเส้นศูนย์สูตร ภูมิอากาศแบบเส้นศูนย์สูตรขึ้นลงในระดับประมาณ ๒๔-๓๐ องศาเซลเซียส

ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ที่สำคัญของประเทศอินโดนีเซียมีดังนี้

ภูเขากระจายทั่วประเทศ ภูเขาสำคัญมีอยู่ประมาณ ๑๐๐ ลูก และที่มีความสูงที่สุดกระจายอยู่ตามเกาะต่าง ๆ นี้ ภูเขาปุมจักชวา สูงประมาณ ๑๖,๐๐๐ ฟุต อยู่บนเกาะอีเรียนจายา ภูเขาเกรินยีสูงประมาณ ๑๒,๔๖๐ ฟุต อยู่บนเกาะสุมาตรา ภูเขาเซมารูสูงประมาณ ๑๒,๐๔๐ ฟุต อยู่บนเกาะชวาภูเขาเรนไตคอมโบรา สูงประมาณ ๑๑,๓๐๐ ฟุต อยู่บนเกาะสุลาเวสี

พื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ราบลุ่มส่วนใหญ่จะมีที่ชายฝั่งทะเลบริเวณเชิงภูเขาทางทิศตะวันออกเกาะสุมาตรา ทางตอนเหนือเกาะชวา และที่ชายฝั่งเกาะกาลิมันตัน เกาะอีเรียนจายา ทะเลสาบและแม่น้ำต่าง ๆ ประเทศอินโดนีเซียอยู่ในภูมิภาคมีมรสุมตลอดปีมีฝนตกชุก พื้นที่ที่เป็นภูเขาทำให้เกิดแม่น้ำและทะเลสาบ ทะเลสาบสำคัญ ได้แก่ ทะเลสาบปโตมา ทะเลสาบบาบินจอ และทะเลสาบซิงการ์กอยู่บนเกาะสุมาตรา ทะเลสาบเทมปี ทะเลสาบโหวติ ทะเลสาบลิเดนเรว ทะเลสาบบูโซ ทะเลสาบลิมลิโมโบโต และทะเลสาบตันตานอยู่บนเกาะสุลาเวสี ทะเลสาบพิเนีย และทะเลสาบเซนต์านีอยู่บนเกาะอีเรียนจายา แม่น้ำสำคัญอยู่ในเกาะต่าง ๆ คือ

แม่น้ำมุสิ แม่น้ำบัตังฮารี และแม่น้ำก่าปายอยู่บนเกาะสุมาตรา แม่น้ำดาพัลส์ แม่น้ำมารีโต แม่น้ำมหารรม และแม่น้ำงาจังอยู่บนเกาะกาลิมันตัน แม่น้ำแบนกาวันโซโล แม่น้ำซิดาวัน และแม่น้ำรันตัสอยู่บนเกาะชวา

ภูมิศาสตร์และลักษณะอากาศตามแนวเส้นศูนย์สูตรทำให้ประเทศอินโดนีเซียอุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้เป็นป่าดงดิบ ป่าไม้เนื้อแข็ง และมีแร่ธาตุสำคัญคือ น้ำมันปิโตรเลียม ข้าว ยาสูบ ข้าวโพด และเครื่องเทศ การประมง มีอุตสาหกรรมกลั่นน้ำมันและการต่อเรือ เป็นต้น

เชื้อชาติในประเทศสาธารณรัฐอินโดนีเซีย เชื้อสายมาเลย์เป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประมาณร้อยละ ๙๕ และมีเชื้อชาติอินเดีย จีน และยุโรป เมื่อแบ่งเชื้อชาติตามชาติวงศ์วิทยาชาวอินโดนีเซียมีต้นกำเนิดมาแต่ ๓๖๕ เชื้อชาติ แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่สำคัญได้แก่ เมลानीเซียน (Melanesian) เผ่าพันธุ์นี้ผสมกันระหว่างมองโกลอยด์กับวาจาตา โปรโต-ออสโตรนีเซียน (Proto-Austronesian) โพลินีเซียน (Polynesians) และไมโครนีเซียน (Micronesians) สาธารณรัฐอินโดนีเซียเป็นประเทศที่สำคัญอันดับต้น ๆ ของภูมิภาคอาเซียน มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง สังคมอย่างต่อเนื่องในระยะเวลาการพัฒนาและเป็นไป

ของประเทศนี้ การนับถือศาสนาของประชากรทั้งหมดแบ่งได้คือ นับถืออิสลามร้อยละ ๘๕.๒ คริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ร้อยละ ๘.๙ คริสต์นิกายโรมันคาทอลิกร้อยละ ๓ ฮินดูร้อยละ ๑.๘ พุทธศาสนาร้อยละ ๑ และศาสนาอื่น ๆ ร้อยละ ๐.๓

ประวัติและพัฒนาการความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย

๑. ชุมชนหรือความรุ่งเรืองก่อนการเข้ามาแห่งพระพุทธศาสนา

นักวิชาการทางประวัติศาสตร์เชื่อว่า “ศรีวิชัย” มีอยู่จริง การผันแปรของชุมชนรัฐและการเมืองการปกครอง มีสาเหตุหลายอย่างขึ้นลงตามการค้าขายและอำนาจทางการเมืองในยุคนั้น ซึ่งอาณาจักรศรีวิชัยมีพื้นที่แผ่ไปกว้างใหญ่ไพศาลในยุครุ่งเรือง มีทั้งเมืองไชยา สุราษฎร์ธานี เพราะมีหลักฐานประกอบไปด้วยจารึกโบราณสถานศิลปกรรมสมัยศรีวิชัยมากมาย ปาเลมบังบนเกาะสุมาตรา เพราะมีจารึกและโบราณสถานจำนวนมากเป็นหลักฐานปรากฏ หรือแม้แต่กระจายไปทั่วคาบสมุทรมลายูตอนล่าง ซึ่งครอบคลุมช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา เกาะสุมาตรา ทั้งด้านตะวันออกตอนล่างแห่งเกาะชวา และหมู่เกาะต่าง ๆ อีกจำนวนมากมายมีการเดินทางค้าขายหรือจุดประสงค์อื่นใดก็ตาม เริ่มมีการข้ามช่องแคบมะละกามากขึ้นและคับคั่งด้วยหมู่เรือเดินสมุทรจากประเทศต่าง ๆ เพราะปรากฏว่าตั้งแต่คริสต์วรรษที่ ๕-๗ มีกลุ่มศิลาจารึกศรีวิชัยบนเกาะสุมาตรา ศรีวิชัยนี้อาจจะทำการค้าขายตามชายฝั่งทะเลและติดต่อกับบริเวณอื่นในน่านน้ำทางทะเล ประมาณคริสต์วรรษที่ ๑-๓ พุนันเข้ามามีบทบาทเป็นภูมิภาคเชื่อมต่อและเป็นตัวกลางทางการค้าขายระหว่างอินเดียและจีน อีกทั้งบริเวณนี้มีอิทธิพลทางการค้ามากที่สุดในช่วงคริสต์วรรษประมาณ ๒-๕ ครอบคลุมครบทุกเส้นทางรวมถึงจามปา ในแถบชายฝั่งตลอดแนวคาบสมุทรมลายู ซึ่งประชาชนใช้ภาษามลายูเก่าเพื่อการสื่อสาร ชุมชนหรือเมืองที่พัฒนาขึ้นมา มีสถานะเป็นเมืองท่าเพื่อการค้าขายกับชาวต่างชาติต่างภาษาทั้งนั้น และกลายเป็นอำนาจเบ็ดเสร็จตามลำดับ เมื่อเทียบกับอาณาจักรอื่นคืออาณาจักรทวารวดีมีพัฒนาการเริ่มแรกคล้ายคลึงกัน และอยู่ช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ประมาณคริสต์วรรษที่ ๕ หรือที่ ๖

เอกสารจำนวนหลายชิ้นที่แสดงว่าอาณาจักรศรีวิชัยมีอยู่จริงและศูนย์กลางการปกครองอยู่เมืองใดเมืองหนึ่ง โดยเฉพาะบันทึกจากประเทศจีนกล่าวถึงศรีวิชัยว่าเป็น “โพชิ” และ “โมโลยู” เอกสารบันทึกของหลวงจีนอี้จิง พบว่าท่านเคยแวะอาศัยในประเทศโมโลยูในปี ค.ศ. ๖๘๕ ได้กลายเป็นประเทศโพชิในเวลาต่อมาแล้ว ในหนังสือจุฬานฉีของเจ้าจูก๊วก ผู้เป็นนายด่านศุลกากรชาวมณฑลฟูเกี้ยนได้เรียกชิลิโพชิว่า “สันโพชิ” ซึ่งเขียนไว้เมื่อ ค.ศ. ๑๒๒๕ มีเนื้อหาโดยสรุปว่า พ่อค้าผู้ใดไม่แวะจอดเรือเพื่อจ่ายภาษี จะได้รับการปฏิบัติจากเรือลอยลำทำการจากเจ้าหน้าที่เข้าโจมตีพร้อมกัน เพราะสันโพชิมีแผ่นดินติดทะเลควบคุมช่องแคบต่าง ๆ หมู่เรือใด ๆ ที่ทำการค้าขายต้องเดินทางผ่าน

“อาณาจักรศรีวิชัย” พบในเอกสารบันทึกจากประเทศจีนว่า “โพลี” “สันโพลี” ส่วนชาวอาหรับเรียกศรีวิชัยว่า “ซาบัก” หรือ “ศรีบูซา” แต่คำว่า “ศรีวิชัย” จะพบบนศิลาจารึกบันทึกด้วยภาษามลายูเก่าบนเกาะสุมาตราและเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานีประเทศไทย ศรีวิชัยเป็นศูนย์กลางวิชาการ เป็นศูนย์กลางศาสนา พุทธนิกายมหายานในอุษาคเนย์ เมื่อปี ค.ศ. ๖๗๐-๖๙๕ หลวงจีนอี้จิงเดินทางเพื่อไปศึกษาที่ชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียเป็นเวลา ๑๒ ปี ผ่านโพชิและกลับมาผ่านโพชิอีกครั้งเมื่อเดินทางกลับจากอินเดีย ขณะที่หลวง

จีนอึ้งจิ้งพำนักอาศัยอยู่ที่โพซิดั้เขียนเอกสารจำนวนสองเล่ม ได้บันทึกการปฏิบัติธรรมในประเทศอินเดียและในหมู่เกาะมาลาเย อีกเล่มหนึ่งบันทึกความจำจากภิกษุผู้เดินทางไปแสวงบุญหรือธรรมในตะวันตกในสมัยราชวงศ์ถัง ในบันทึกบอกว่าหลวงจีนอึ้งจิ้งได้แวะที่ปาเลมบัง เพื่อเรียนหลักภาษาสันสกฤตเป็นเวลาหกเดือน แล้วส่งเอกสารสองฉบับกลับบ้านเกิดผ่านทะเลทางทิศใต้ ในปี ค.ศ. ๖๘๕ หลวงจีนอึ้งจิ้งได้แวะที่โพซิดั้อีกครั้ง บันทึกไว้ว่า พระพุทธศาสนาได้รับความศรัทธาจากกษัตริย์และชนชั้นหัวหน้าในเผ่าหรือท้องถิ่นนั้น ๆ ในอาณาจักรโพซิดั้มีภิกษุสามเณรมากกว่า ๑,๐๐๐ รูป ดังนั้น นครโพซิดั้เป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองด้วยพุทธศาสนาด้านการศึกษา เศรษฐกิจและสังคม จากบันทึกเอกสารหลวงจีนอึ้งจิ้งบอกว่า มาลาเยและจัมบีกกลายเป็นส่วนหนึ่งในอาณาจักรศรีวิชัยตอนปลายศตวรรษที่ ๗ และมีจารึกด้วยภาษามลายูโบราณมีอายุประมาณ ค.ศ. ๖๘๓-๖๘๖ ขุดพบที่สุมาตราและเกาะบังกากล่าวไว้ว่า ราชอาณาจักรศรีวิชัยมีพลทหารถึง ๒๐,๐๐๐ คน เข้ารบพุ่งกับข้าศึกคือมาลาเย อาณาจักรศรีวิชัยได้ส่งคณะทูตไปประเทศจีนใน ค.ศ. ๖๗๐ และบันทึกว่าศรีวิชัยได้ส่งเครื่องบรรณาการให้แก่จักรพรรดิจีน ซึ่งเครื่องบรรณาการ เช่น นักดนตรี นกแก้วหลากสี เป็นต้น และจักรพรรดิจีนให้บรรดาศักดิ์แก่ราชาอาณาจักรศรีวิชัยเป็นเจ้าของประเทศราชเป็นการตอบแทนต่อเครื่องบรรณาการและการสวามิภักดิ์

หลักฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องเนื่องถึงอาณาจักรศรีวิชัยปรากฏในศิลาจารึกภาษาสันสกฤตในคริสต์ศตวรรษที่ ๘ ค้นพบที่วัดเสมาเมือง นครศรีธรรมราชหรือจารึกหลักที่ ๒๓ จารึกไว้ว่า ความสัมพันธ์ของกษัตริย์ศรีวิชัยมาจากราชวงศ์ไศเลนทร์ และอำนาจราชวงศ์ไศเลนทร์อยู่ที่เกาะชวาอีกด้วย และมีเหตุผลพร้อมหลักฐานยืนยันว่าพระเจ้าพลบุตรเป็นกษัตริย์แห่งศรีวิชัย และเชื่อกันว่าพระองค์ทำให้อำนาจศรีวิชัยเพิ่มความเข้มแข็งมั่นคงยิ่งกว่าแต่ก่อน ดังนั้น อาณาจักรศรีวิชัยมีอำนาจสูงสุดทางการเมืองและเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้เริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ ๙ ถึงที่ ๑๓ ต่อจากนั้น พระเจ้าพลบุตรได้ทรงบริจาคทรัพย์สร้างวิหารที่วิทยาลัยนาถนา เพื่อให้ผู้แสวงบุญจากศรีวิชัยพักอาศัยในบริเวณเป็นที่พุทธสถาน และบ่งบอกเป็นจารึกว่าพระเจ้าพลบุตรเป็นโอรสกษัตริย์จากราชวงศ์ไศเลนทร์ที่เมืองชวา ปรากฏในศิลาจารึก ค.ศ. ๘๖๐ ที่ค้นพบภายในมหาวิทยาลัยนาถนา เมืองเบงกอล

ในศตวรรษที่ ๑๐ มีหลักฐานจากประเทศจีนและอาหรับว่า ศรีวิชัยครองความเป็นใหญ่และมีอำนาจในทิศอุษาคเนย์ เพราะศรีวิชัยยังมีพุทธศาสนามาหาขายานรุ่งเรืองในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่นับถือและเป็นศูนย์กลางการค้าการลงทุนในยุคสมัยนั้น และกลุ่มประเทศอาหรับกล่าวถึงศรีวิชัยว่าเป็นแหล่งสินค้าสำคัญมากคือ เครื่องเทศ คือ การบูร (camphor) กานพลู (clove) ลูกจันทน์ (nutmeg) และไม้หอมเครื่องหอมยิ่งกว่านั้น ศรีวิชัยมีพลเมืองจำนวนมากเพียงพอทำให้มีกองทัพที่แข็งแกร่งและมีความพร้อมเพื่อการรบตลอดเวลา ส่วนประเทศจีนบันทึกว่า ศรีวิชัยส่งคณะทูตเจริญสัมพันธ์ไมตรีต่อกันเป็นประจำตลอดระยะเวลาถึงศตวรรษที่ ๑๒ ในปลายศตวรรษที่ ๑๐ เกิดคู่แข่งกันแย่งการค้าและเส้นทางการเดินเรือบริเวณช่องแคบมะละกาและซุนดา จีนได้บันทึกหลักฐานไว้ว่า ทูตศรีวิชัยร้องเรียนต่อจักรพรรดิจีนเนื่องจากสงครามระหว่างศรีวิชัยกับชวารบพุ่งติดพันกัน โดยขอให้ศรีวิชัยเป็นรัฐอารักขา ขณะเดียวกันชวาก็ร้องเรียนเรื่องเดียวกันนี้ต่อจักรพรรดิจีน ผลการรบกันทำให้ชวาพ่ายแพ้และทำให้พระเจ้าธรรมวังสาสิ้นพระชนม์ในสนามรบและอำนาจของชวาตะวันออกต้องเสื่อมถอยลงไป ประมาณปี ค.ศ. ๑๐๐๖ เป็นเวลาเกิดสงครามสองอาณาจักร และ ดี.จี.

ฮอลล์^๒ แสดงทัศนวิสัยไว้ว่า เพราะศรีวิชัยได้รับการช่วยเหลือจากประเทศจีนและอาณาจักรโจฬะด้วยความสัมพันธ์อันดีต่อกัน จึงชนะสงครามเหนือทัพพว

๒. ยุคความเปลี่ยนแปลงและความเสื่อมอาณาจักรศรีวิชัย (ค.ศ. ๑๑-๑๔)

อาณาจักรโจฬะเป็นทั้งมิตรและศัตรูในเวลาต่อมา ตั้งอยู่ฝั่งตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย โจฬะอาจไม่พึงพอใจเพราะศรีวิชัยครอบครองเส้นทางเดินเรือเป็นเวลานานและทำให้เสียผลประโยชน์มากมายมหาศาลทางการค้า การเก็บภาษีและค่าระวางต่างๆในบริเวณท่าเรือ เป็นเวลานานถึง ๔๐๐ ปีแห่งความรู้โรจน์ในอุษาคเนย์ ดังนั้น จึงมีการกระทบกระทั่งระหว่างกัน ดังมีหลักฐานปรากฏว่า ค.ศ. ๑๐๑๗ โจฬะยกพลรุกรานโจมตีศรีวิชัยแหลมมลายู ในปี ค.ศ. ๑๐๒๕ ทหารของโจฬะเข้าทำลายและขนสิ่งของมีค่าไปทั้งหมดและลุดลามไปถึงเมืองปาเลมบัง เพื่อตัดกำลังพลของศรีวิชัย ชื่ออาณาจักรศรีวิชัยหายไปช่วงหนึ่งตั้งแต่ ค.ศ. ๑๐๒๕-๑๐๗๗ เป็นเวลาแห่งการฟื้นฟูจากความเสียหายครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ของศรีวิชัย

แท้ที่จริง ชาวอินเดียเข้ามาในดินแดนอุษาคเนย์ หรืออาจปักหลักอยู่กับที่ ศาตราจารย์ เอ็น.เจ. โครม (N.J. Krom) พวกพ่อค้าชาวอินเดียเข้ามาทำการค้าขายและแต่งงานกับชนพื้นเมือง ขยายจำนวนประชากรและตั้งถิ่นฐาน รวมทั้งเผยแผ่วัฒนธรรมอินเดีย และศาตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ (George Coedes) ให้เหตุผลไว้ว่า หนึ่งพ่อค้าอินเดียต้องการทองคำจากดินแดนสุวรรณภูมิ สองชาวอินเดียมีความสามารถและความรู้ในการเดินเรือมากยิ่งขึ้นเพราะรู้จักอาศัยลมมรสุม และสามพวกพ่อค้าชาวอินเดียนับถือพุทธศาสนาไม่เชื่อระบบวรรณะแตกต่างจากชาวฮินดูผู้เชื่อระบบวรรณะจึงไม่กล้าพอที่จะเดินทางปะปนกับประชาชนคนกลุ่มอื่น เพราะเกรงจะปนแต่ชนชั้นวรรณะกลายเป็นการแปดเปื้อนและความเสื่อม ชาวอินเดียนำอารยธรรมเข้ามา โดยเฉพาะศาสนาฮินดูและพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑-๓ ศาสนาฮินดูมารับใช้ชาวอุษาคเนย์ในแง่การดำเนินชีวิต (a way of life) แต่พระพุทธศาสนาชาวอุษาคเนย์นับถือกันมากคือนิกายมหายานเป็นแบบวัชรยานในประเทศอินโดนีเซีย กระทั่งการเข้ามาของศาสนาอิสลามในศตวรรษที่ ๑๓ จึงทำให้ดินแดนนี้เปลี่ยนแปลงไปอีกครั้ง

ผู้รู้และกลุ่มนักประวัติศาสตร์เชื่อว่า อารยธรรมอินเดียมาพร้อมนายทหารจำนวนมากที่แตกทัพจากสงครามใหญ่ ๆ ในอินเดีย หรือมาพร้อมกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระมหาเถระสองรูปได้แก่พระโสณะกับพระอุตตระมาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิประมาณศตวรรษที่ ๒ ก่อนคริสตกาล นับเวลาถึงปัจจุบันประมาณมากกว่า ๒,๓๐๐ ปี ปรากฏในหนังสือที่ปวงค์และมหาวงศ์ในพงศาวดารลังกา แต่แน่นอนที่เดียวว่า ทุกกลุ่มหรือชนชั้นจากประเทศอินเดียย่อมมีส่วนในการเผยแผ่วัฒนธรรมจากลุ่มน้ำสินธุประเทศอินเดีย แม้แต่แนวความเชื่อว่า บรรดานักเดินเรือชาวอุษาคเนย์เองที่เดินทางไปอินเดียบริเวณอินเดียใต้ ต่อจากนั้นนำความรู้เรื่องหรืออารยธรรมที่เป็นประโยชน์มาใช้ในภูมิภาคของตนเอง มีหลักฐานจากหนังสือ “มาสเตอร์พีซ” ผู้เขียนคือ ดี.จี.อี. ฮอลล์ (D.G.E. Hall)^๓

^๒ อาณัติ อนันตภาค, ประวัติศาสตร์อินโดนีเซียเอกภาพแห่งความแตกต่าง. (กรุงเทพฯ : ยิปซี สำนักพิมพ์ ๒๕๕๗).

^๓ เริงวุฒิ มิตรสุริยะ, อุษาคเนย์ประวัติศาสตร์อาเซียน ฉบับประชาชน. (กรุงเทพฯ : ยิปซี สำนักพิมพ์ ๒๕๕๗), หน้า ๕๙-๖๐.

อินโดนีเซียนับเป็นดินแดนสำคัญแห่งหนึ่งในประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนาเพราะเคยเป็นศูนย์กลางที่สำคัญเมื่อราว ๑,๐๐๐ กว่าปี จากจดหมายเหตุของนักธรรมจาริกชาวจีน นามว่า “อี้จิ้ง” บอกให้เราทราบว่า “พุทธศตวรรษที่ ๑๒ พุทธศาสนาได้ประดิษฐานอย่างมั่นคงในเกาะชวา หลักฐาน คือ มหาเจดีย์บรมพุทโธ เจดีย์เมนดุต และเจดีย์ปะวอน” ประเทศอินโดนีเซียมีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาล มีเกาะประมาณ ๑๗,๕๐๘ มีพื้นที่เป็นทะเลมากกว่าพื้นดิน มีประชากร ๒๓๕ ล้านคน มากเป็นอันดับสี่ของโลก ข้อมูลทางศาสนาระบุว่าชาวอินโดนีเซียร้อยละ ๘๗ นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ ๑๐ นับถือศาสนาคริสต์ซึ่งแบ่งเป็นร้อยละ ๖ นับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ร้อยละ ๓.๕ นับถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ที่เหลืออีกร้อยละ ๓ นับถือศาสนาฮินดูและพุทธ ซึ่งแบ่งสัดส่วนได้คือร้อยละ ๑.๘ นับถือศาสนาฮินดู และร้อยละ ๑.๓ นับถือศาสนาพุทธ (ศุภลักษณ์ สนธิชัย,อินโดนีเซีย,กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อิติตตา, ๒๕๔๙, หน้า ๕) ข้อมูลอาจจะมีการเปลี่ยนแปลง ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หนังสือประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาระบุว่า “ถึงแม้ว่าในปัจจุบันประเทศอินโดนีเซียจะเป็นประเทศนับถือศาสนาอิสลาม แต่อดีตเคยมีพระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาประดิษฐานอยู่ พระพุทธศาสนาได้รุ่งเรืองมาก ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ มีโบราณสถานที่สำคัญสองแห่งอยู่ในอินโดนีเซียคือ โบโรบูดูร์ หรือ บรมพุทโธ ตั้งอยู่ที่ราบเกตุ (kedu)ในภาคกลางของชวา ห่างจากเมืองยอกจาการ์ตา (Jogjagata) ในปัจจุบันทางเหนือประมาณสี่สิบลิโลเมตร และพระวิหารเมนดุต (Mendut) ซึ่งอยู่ห่างจาก โบโรบูดูร์ไปทางทิศตะวันออกสามกิโลเมตร ต่อมาเมื่ออิสลามได้ขยายอำนาจครอบงำอินโดนีเซียใน พุทธศักราช ๒๐๑๒ ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาพระพุทธศาสนาตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมตลอดระยะเวลาอันยาวนาน”

ประวัติความเป็นมาพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

พระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียมีส่วนผสมของฮินดูจนบางครั้งแยกกันไม่ออก ฮินดูและพุทธจึงอยู่ร่วมกันจนมีผู้มองว่า “ศาสนาพุทธแตกกิ่งก้านมาจากฮินดู แต่มีความอ่อนโยนและลึกซึ้งกว่า แม้ขยายสู่จีนและผ่านการออกจุดดงค์ของพระสงฆ์ ก่อนเข้าสู่ชวาและสุมาตรา แม้ว่าพุทธศาสนาจะได้รับอิทธิพลมาจากฮินดูก็ตาม แต่ได้ลบล้างระบบวรรณะเช่นเดียวกับความเชื่อในเรื่องเทพเจ้าหลายองค์ และเสนอแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ชาวพุทธในอินโดนีเซียส่วนใหญ่เป็นคนจีน แม้จะเป็นพุทธที่ผสมผสานกับความเชื่อของบรรพบุรุษคือลัทธิเต๋าและขงจื้อ แต่คนจีนส่วนใหญ่ชอบบอกว่าตนเป็นคนพุทธ (ศิริพร โตกทองคำ,อินโดนีเซีย,กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุโลกกว้าง, ๒๕๔๙,หน้า ๖๓)

โบราณสถานโบราณวัตถุที่เกิดจากศรัทธาในพระพุทธศาสนาในอดีตยังคงหลงเหลือให้เห็นเป็นจำนวนมากดังที่เอลซา ไชนุดินได้บันทึกไว้ว่า “อาณาจักรต่าง ๆ ในชวาทั้งโบราณวัตถุทั้งหลายอย่างหรูหราไว้เป็นอันมาก ในระหว่าง ค.ศ. ๗๕๐-๘๕๐ มีการสร้างปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาที่น่าประทับใจที่สุดในชวากลางคือ เจดีย์บุโรพุทโธ ซึ่งยังคงอยู่มาจนกระทั่งปัจจุบัน เจดีย์บุโรพุทโธแสดงให้เห็นแบบการก่อสร้างที่แสดงความคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับจักรวาล และตามภาพแกะสลักอันยาวเหยียดรอบระเบียงทั้งสี่ด้านก็เป็นภาพพุทธประวัติทั้งสิ้น (เอลซา ไชนุดิน(เพ็ชรี สุมิตร แปล) ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย,กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, ๒๕๕๒,หน้า ๕๙)

หลักฐานของอิทธิพลพุทธ-ฮินดู นั้น เห็นอยู่ชัดเจนเพียงพอในอินโดนีเซียภาคต่างๆ ที่มีจารึกภาษาสันสกฤตที่อาจอ้างย้อนหลังไปได้ถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๕ และได้มีการค้นพบโบราณสถานและประติมากรรมฮินดูจำนวนมากในบริเวณหมู่เกาะ แม้ว่าในอินเดียลัทธิฮินดูและพุทธศาสนาจะแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน แต่ในอินโดนีเซียยากที่จะแบ่งแยกสิ่งเหล่านั้นออกจากกัน โดยเฉพาะสิ่งที่พวกเขายอมรับมักจะเป็นการผสมผสานของปรัชญาฮินดูและพุทธซึ่งเข้ากับความเชื่อทางศาสนาเก่า ๆ ที่มีอยู่ในอินโดนีเซียในเวลานั้น ลัทธิฮินดูนั้นเป็นระบบเกี่ยวกับราชสำนักโดยเฉพาะ รวมทั้งเน้นถึงเรื่องวรรณะและความสัมพันธ์ทางสังคมของชนชั้นต่างๆ ที่มีอยู่ระหว่างกัน และยังเน้นถึงบทบาทของกษัตริย์ที่มีสถานะเช่น พระเจ้า ผู้ที่จะต้องมีความประพฤติที่ถูกต้องอันจะนำความปลอดภัยและความอุดมสมบูรณ์ให้แก่อาณาจักรของพระองค์

อีกด้านหนึ่งพุทธศาสนามีลักษณะเป็นสถาบันน้อยกว่าและเป็นกันเองมากกว่า ทุกคนอาจบรรลุถึงความหลุดพ้นจากสิ่งทั้งหลายหรือนิพพานได้โดยไม่จำกัดเฉพาะผู้ที่มีกำเนิดสูง แต่เกี่ยวข้องกับการทำสมาธิ อดอาหารและการปฏิบัติชอบ พุทธศาสนิกายที่มายังอินโดนีเซียคือมหายานนั้นเน้นถึงการปฏิบัติชอบและการสร้างวัดตลอดจนอนุสาวรีย์ บุคคลที่บรรลุถึงความหลุดพ้นและอยู่ระหว่างที่จะบรรลุนิพพานอาจปฏิเสธรางวัลอันสูงสุดนี้เพื่อสิ่งอื่น คือเขาจะกลายเป็นพระโพธิสัตว์พระพุทธรูปเจ้าในระยะเริ่มแรกนี้เป็นผู้ที่คนเคารพนับถือ (ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย, หน้า ๕๓)

สถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย

ในปี ค.ศ. ๑๘๑๔ (พ.ศ. ๒๓๕๗) เซอร์สแตมฟอร์ด แรฟเฟิลล์ (Sir Stamford Raffles) ส่งร้อยโทเตอร์เนลีส (Lieutenant Cornelius) แห่งกองทัพอังกฤษไปสำรวจบริเวณที่เชื่อสืบกันมาว่าเป็นที่ตั้งของปูชนียสถานแต่โบราณ เขาได้พบซากปรักหักพังทั้งหลายและรายงานสิ่งที่เขาได้ค้นพบ และในระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๐๗-๑๙๑๑ (พ.ศ. ๒๔๕๐-๒๔๕๔) คณะนักโบราณคดีชาวฮอลันดาเริ่มบูรณะปูชนียวัตถุเหล่านั้น นับว่าในปี ค.ศ. ๑๘๙๖ (พ.ศ. ๒๔๓๙) รัฐบาลอาณานิคมของฮอลันดาถวายรูปสลักหินถึงแปดเล่มเกวียนให้แก่พระเจ้าแผ่นดินไทยเมื่อคราวที่เสด็จเยือนอินโดนีเซีย (ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย, หน้า ๕๙)

มหาเจดีย์บุโรพุทธุ หรือ บรมพุทโธเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงพลังศรัทธาของชาวพุทธ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงสาระสำคัญและจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา จนมีผู้อธิบายไว้ว่า “มีผู้มองบุโรพุทโธมิใช่เป็นเพียงตัวแทนของพุทธจักรวาลและเป็นทาง ๑๐ ชั้นเพื่อบรรลุนิพพานอันสูงสุดเท่านั้น แต่ยังมีความผูกพันกับในอดีตกาล ดังนั้นบุโรพุทโธเอง จึงมิใช่เป็นสถูปในความหมายดั้งเดิมคือเป็นสถานที่ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า แต่เป็นสถานที่บรรจุพระศัพทกษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์ที่ถวายพระเพลิงและฝังพระศพไว้บนพื้นฐานขั้นต้นๆของสิ่งก่อสร้างนี้ จึงเท่ากับผูกโยงปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาไว้กับการบูชาบรรพบุรุษรุ่นเดิม และเจดีย์ยอดแหลมอันกว้างขวางแบบอินโดนีเซียแท้ ๆ ในสมัยก่อนได้รับอิทธิพลฮินดูและพระพุทธศาสนา (ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย, หน้า ๖๑)

เจดีย์บุโรพุทโธสร้างเป็นรูปโดมใหญ่หรือเป็นสถูปรอบๆ เขาเตี้ยๆ เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลตั้งที่สาวกของพระพุทธเจ้าแลเห็น ได้ฐานเจดีย์เป็นรูปกะสลักภาพนูนแสดงให้เห็นโลกของความใคร่และตัณหา

คนดีจะได้รับรางวัลด้วยการไปเกิดใหม่ในชีวิตที่ดีกว่า และคนชั่วจะได้รับโทษไปเกิดใหม่ในที่ต่ำกว่า ที่แปลกก็คือผู้สร้างที่ได้แกะสลักภาพเหล่านี้แล้วกลับนำเอาก่อนหินไปปกปิดภาพเหล่านั้นเสีย

ตามระเบียบทั้งสี่ด้านที่อยู่สูงขึ้นไปจากชั้นนี้เป็นชั้น ๆ ขึ้นไปแสดงให้เห็นโลกของรูปในแบบต่างๆ หากเราเดินเลี้ยวซ้ายจากบันไดกลางเราเดินรอบลานกว้างและด้านบนระเบียบที่ไม่มีหลังคา มีลูกกรงอยู่ทางซ้าย และมีจารึกคำสอนหลักอยู่บนฝาผนังด้านใน พร้อมด้วยภาพพุทธประวัติในระยยะต่าง ๆ ที่ทรงแสงหาทางตรัสรู้อีก ๑๓๐๐ ภาพ ประกอบอยู่หลังจากเดินเป็นระยะทางสามไมล์แล้ว เราก็พ้นจากโลกของรูปต่าง ๆ ออกไปยังโลกที่ปราศจากรูป มีลานกลมกว้างไม่มีขอบเขตสามระดับ มีสถูปหินถึง ๗๒ สถูปเรียงรายอยู่โดยรอบคือสถูปเล็กเรียงรายอยู่รอบสถูปใหญ่ที่ตั้งอยู่ตรงกลาง และเราจะมองผ่านหุบเขาที่เขียวชอุ่มไปยังเทือกเขาที่แวดล้อมเรียงเป็นวงอยู่รอบด้าน เป็นอาณาบริเวณที่น่าชมอย่างยิ่ง (ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย, หน้า ๖๐)

สถูปที่เล็กกว่านั้นบรรจุพระพุทธรูปไว้จำนวนมากและนักท่องเที่ยวมักได้รับเชิญให้เอามือลอดลูกกรงไปจับต้องพระหัตถ์หรือพระบาทพระพุทธรูปที่อยู่ภายใน ขณะที่มัคคุเทศก์ท่องเที่ยวบทธวดมนต์ที่เหมาะสมให้ฟังสถูปองค์กลางที่ใหญ่กว่าก็แสดงให้เห็นนิพพานซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความว่างเปล่า

มีโบราณสถานที่ยุ้งเล็กกว่าอยู่สองแห่งในบริเวณที่รวมกันอยู่นี้ จันดีเมนดุต เป็นสถูปที่เชื่อกันว่าพระโพธิสัตว์ทั้งเก้า องค์ที่ปรากฏอยู่นั้นเป็นอดีตกษัตริย์ทั้งเก้าในราชวงศ์ไศเลนทร์ ซึ่งเมื่อเข้าสู่สมัยที่ ๑๐ ก็มีเรื่องยุ่งยากเกิดขึ้น และจันดี ปาวัน ก็เป็นสถานที่ที่เชื่อกันว่าใช้เผาบูชาเพื่อชำระตนให้บริสุทธิ์ก่อนจะเข้าไปในบริเวณบุโรพุทโธ เจดีย์ทั้งสามอยู่ไม่ห่างกันนัก ใกล้ ๆ กับเจดีย์เมนดุต ปัจจุบันมีวัดของคณะสงฆ์เถรวาทอินโดนีเซีย ที่จำพรรษาของพระสังฆปาโมกข์แห่งอินโดนีเซียคือพระศรีปัญญาโรมหาเถร

อิทธิพลของฮินดูยังมีปรากฏเป็นหลักฐานที่ชัดเจนแห่งหนึ่งคือจันดีพราหมณ์ ซึ่งอยู่ห่างจากเจดีย์บุโรพุทโธประมาณสี่สิบลกิโลเมตร เจดีย์แห่งนี้สร้างขึ้นตามความเชื่อในเรื่องของรามายณะ ปัจจุบันมีให้เห็นอยู่หกองค์ ภายในเจดีย์แต่ละองค์จะเป็นที่ประดิษฐานของเทพเจ้าตามความเชื่อของศาสนาฮินดู ภายในเจดีย์องค์หนึ่งมีภาพโคนอนนิ่งอยู่ภายใน เกี่ยวกับชาวฮินดูนั้นมีระบุไว้ว่า “ชาวฮินดูอินโดนีเซียอยู่ในบาทลีเป็นส่วนใหญ่ คิดเป็นร้อยละ ๙๐ ของชาวฮินดูทั้งประเทศ และมีพัฒนาการต่างไปจากฮินดูในอินเดีย สิ่งสำคัญของฮินดู บาทลีหรือ อะกามา ฮินดู ธรรมะ คือความเชื่อในสมดุลงของพลังที่ตรงกันข้ามกันเช่นดีและชั่ว มีดีและสว่าง ชายและหญิง บวกและลบ ระเบียบและวณวาย พลังทั้งสองอยู่ร่วมกันและมีพลังพอกัน (อินโดนีเซีย, หน้า ๖๒)

ประวัติความเปลี่ยนแปลงพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

พระพุทธศาสนาตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมตลอดระยะเวลาอันยาวนาน พุทธศาสนิกชนชาวอินโดนีเซียได้ใช้ความเสียสละอย่างสูงพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาไว้มิให้สูญสิ้นไป โดยปราศจากการสนับสนุนจากภายนอกเท่าที่ควร ในขณะที่ฮินดูยังคงอยู่ในสังคมอินโดนีเซียโดยเฉพาะมีอิทธิพลมากที่เกาะบาทลี ส่วนพระพุทธศาสนาได้เลือนหายไปจากสังคมเหลือไว้เพียงโบราณสถานต่าง ๆ และเจดีย์เล็ก ๆ อีกเป็นจำนวนมาก

คำว่า “เจดีย์” กับ “จันดี” ต่างกันอย่างไรนั้น ท่านหนึ่งที่วัดพุทธเมตตาจากการ์ตา ได้เล่าให้ฟังสั้น ๆ ว่า “เจดีย์เป็นสถานที่เล็ก ๆ คล้าย ๆ กับศาลากลางบ้านใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมเช่นสวดมนต์ นั่งสมาธิสำหรับชาวพุทธในหมู่บ้านหนึ่งอาจมีเจดีย์หลายแห่ง บางคนมีเจดีย์ประจำตระกูลก็มี ส่วนจันดีนั้นหมายถึง

เจดีย์องค์ใหญ่ไม่ใช่ที่อยู่แต่เป็นศาสนสถาน ดังนั้นจึงมีขนาดใหญ่กว่าเจดีย์เช่นเจดีย์บุโรพุทธุร์ จันตีปะวอน จันตีเมนดุต จันตีพราหมณัน เป็นต้น

ภายหลังจากที่พระพุทธศาสนาได้เลือนหายไปจากอินโดนีเซีย แต่ก็ยังมีชาวพุทธส่วนหนึ่งพยายามรักษาธรรมเนียมชาวพุทธโดยการสวดมนต์ตามเจดีย์ต่างๆ ซึ่งมีอยู่จำนวนมากทั่วประเทศ มีพระภิกษุสงฆ์จากศรีลังกา พม่า เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อให้ฟื้นฟูก่อมาอีกครั้ง แต่ก็ยังไม่ค่อยประสบความสำเร็จมากนัก

พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย

ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ถึงแม้ว่าอินโดนีเซียจะมีศาสนาหลายศาสนาด้วยกัน แต่เมื่อเกิดกรณีขัดแย้งในทางศาสนาก็จะเกิดในช่วงระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น ประวัติศาสตร์ของอินโดนีเซียได้แสดงถึงการสมยอมกันระหว่างศาสนาต่าง ๆ มาตลอดเวลากว่าพันปี ทุกอย่างได้ดำเนินไปอย่างสงบสุข ความใจกว้างในเรื่องศาสนาเป็นวิถีชีวิตของชาวอินโดนีเซียมาเป็นเวลาช้านานแล้ว รัฐธรรมนูญของอินโดนีเซีย ให้สิทธิแก่ทุกคนที่จะนับถือศาสนาของตน ทุกคนมีเสรีภาพในทางศาสนา มีสิทธิที่จะเผยแพร่ศาสนาของตน เมื่อการกระทำนั้น ไม่เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย และความสงบของสังคมและชาติบ้านเมือง ศาสนาสำคัญในอินโดนีเซีย มีอยู่ห้าศาสนาหลัก ๆ ด้วยกัน คือ ศาสนาอิสลาม มีผู้นับถือประมาณร้อยละ ๘๐ ศาสนาคริสต์ มีผู้นับถือประมาณร้อยละ ๓ เป็นผู้นับถือนิกายโปแตสแตนท์ มากกว่านิกายโรมันคาทอลิกสองเท่า ผู้ที่นับถือนิกายโรมันคาทอลิก ส่วนใหญ่เป็นคนชวาภาคกลาง ชาวเกาะสุลาเวสี นูซาเตงการา และมาลุกู ศาสนาพุทธ มีผู้นับถือประมาณร้อยละ ๑ ศาสนาฮินดู มีผู้นับถือประมาณร้อยละ ๓ ส่วนใหญ่อยู่ในเกาะบาหลี ศาสนาขงจื้อ มีผู้นับถือประมาณร้อยละ ๓ ส่วนใหญ่เป็นชาวจีน

ถึงแม้ว่าในปัจจุบันประเทศอินโดนีเซียจะเป็นประเทศนับถือศาสนาอิสลาม แต่อดีตเคยมีพระพุทธศาสนาแบบมหายานเข้ามาประดิษฐานอยู่ พระพุทธศาสนาได้รุ่งเรืองมาก ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ มีโบราณสถานที่สำคัญ ๒ แห่งอยู่ในอินโดนีเซียคือ โบโรพุทธุร์ หรือ บรมพุทโธ ตั้งอยู่ที่ราบเกตุ (kedu) ในภาคกลางของชวา ห่างจากเมืองยอกยาการ์ตา (Jogjagata) ในปัจจุบันทางเหนือประมาณ ๔๐ กิโลเมตร และพระวิหารเมนดุต (Mendut) ซึ่งอยู่ห่างจาก โบโรพุทธุร์ไปทางทิศตะวันออก ๓ กิโลเมตร ต่อมาเมื่ออิสลามได้ขยายอำนาจครอบงำอินโดนีเซียในปีพุทธศักราช ๒๐๑๒ ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ขณะที่พระพุทธศาสนาตกอยู่ในภาวะเสื่อมโทรมตลอดระยะเวลาอันยาวนาน พุทธศาสนิกชนชาวอินโดนีเซีย ได้ใช้ความเสียสละอย่างสูงเพื่อพิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาไว้มิให้สูญสิ้นไปโดยปราศจากการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเท่าที่ควร

ประเทศอินโดนีเซียปัจจุบันมีวัดพระพุทธศาสนาอยู่ประมาณ ๑๕๐ วัด ในจำนวนนี้ ๑๐๐ วัด เป็นวัดฝ่ายมหายาน อีก ๕๐ วัดเป็นวัดฝ่ายหินยาน (เถรวาท) วัดเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของฝ่ายฆราวาส เพราะพระภิกษุมีจำนวนน้อย การปกครองดูแลพุทธศาสนิกชนขึ้นอยู่กับพุทธสมาคม ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในเมืองจาการ์ตา นครหลวงของอินโดนีเซีย และมีสมาชิก ๖ แห่ง ตั้งอยู่ตามเมืองต่าง ๆ รวมมีสมาชิกทั้งสิ้นประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ คน การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาได้เริ่มขึ้นใหม่อีกครั้งเมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีมานี้ เป็นการริเริ่มโดยพระสงฆ์ชาวลังกาและพระสงฆ์ชาวพื้นเมืองที่ได้รับการอุปสมบทไปจากวัดบวรนิเวศวิหารและวัด

เบญจมาศพิตรในประเทศไทย ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ คณะสงฆ์ไทยได้ส่งพระธรรมทูตจากประเทศไทย ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียทั้งชวาภาคกลาง ภาคตะวันออก และตะวันตก ขณะนี้ยังมิได้สร้างวัดไทยขึ้นแต่ก็ได้เตรียมการที่จะสร้างวัดไทยขึ้นในสถานที่ไม่ห่างไกลจากมหาสมุทรโบโรบูดูร์ ไว้แล้ว

ปัจจุบันพระธรรมทูตจากประเทศไทยมีสำนักงานเผยแผ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่สำนักงานพุทธเมตตา ตั้งอยู่เลขที่ ๕๙ ถนนเตอรูชานเลมบังดี กรุงจาการ์ตา พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศอินโดนีเซียในพุทธศตวรรษที่ ๓ คราวที่พระเจ้าอโศกมหาราช ส่งพระโสณะ และพระอุตตระ เดินทางมาเผยแผ่พุทธธรรม ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ได้เกิดรัฐมหาอำนาจทางทะเลชื่อว่า อาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งมีอิทธิพลตั้งแต่อินโดนีเซีย จนถึงคาบสมุทรมลายู รวมไปถึงทางใต้ของประเทศไทย อาณาจักรศรีวิชัยนี้ ศาสนาพุทธที่เข้ามาในครั้งนั้นเกิดจากอิทธิพลจากราชวงศ์โจงะ ของอินเดียตอนใต้ และ ราชวงศ์ปาละ ของเบงกอล ซึ่งทั้งสองสายล้วนเป็นพุทธศาสนา นิกายวัชรยาน หรือ ต้นตระกูล อาณาจักรศรีวิชัยรุ่งเรืองอยู่ประมาณ ๖๐๐ ปี จากปี พ.ศ. ๑๒๐๐ - ๑๘๐๐ หลังจากนั้นสิงห์สหาหรี และอาณาจักรมัชปาหิต ซึ่งนับถือศาสนาฮินดู และมีศูนย์กลางอยู่ที่เกาะชวา ก็ขึ้นมามีอำนาจแทน

จนถึง พ.ศ. ๑๙๓๐ พ่อค้าชาวอาหรับผู้หนึ่งได้นำศาสนาอิสลามเข้ามาเผยแผ่ และพยายามชักจูงให้พระเจ้าอองควิชัย กษัตริย์ของมัชปาหิตเข้ารับ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ จึงหันไปเกลี้ยกล่อม ระเด่นปาตา ราชโอรสของพระเจ้าอองควิชัยแทน ต่อมาระเด่นปาตาได้ปลงพระชนม์พระเจ้าอองควิชัย แล้วประกาศตนเป็นสุลต่าน กับให้ประชาชนในอาณาจักรของพระองค์นับถือศาสนาอิสลามแทนศาสนาฮินดู ซึ่งตรงนี้มีบางตำรากล่าวว่า ระเด่นปาตามีชายาเป็นมุสลิม จึงได้เข้ารับตาม เมื่อเปลี่ยนศาสนาแล้วได้บังคับให้เจ้านายและราษฎรนับถือศาสนาอิสลามด้วย แต่โอรสองค์หนึ่งซึ่งนับถือพุทธศาสนาไม่ยินยอม ได้เดินทางหนีออกจากอาณาจักร และประกาศว่าอีก ๕๐๐ ปี พุทธศาสนาจะกลับคืนมาใหม่

กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๓ บนเกาะชวาทางภาคกลาง ได้เกิดราชวงศ์ที่ยิ่งใหญ่นามว่า ราชวงศ์ไศเลนทร์ ซึ่งในเวลาต่อมา ราชวงศ์ไศเลนทร์ ก็มีอำนาจปกครองอาณาจักรศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ และได้มีการติดต่อราชวงศ์ปาละ แห่งเบงกอล และได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน โดยอาณาจักรศรีวิชัยได้ส่งพระภิกษุไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งกษัตริย์แห่งเบงกอล ก็ให้การต้อนรับอย่างดี และทางเบงกอล ก็ได้ส่งพระภิกษุ และช่างฝีมือดี มาเผยแผ่พุทธศาสนา และสอนศิลปะสมัยปาละ แก่ชาวศรีวิชัยด้วย

พระพุทธศาสนาเสื่อมมาก ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง และทำให้อาณาจักรมัชปาหิตขึ้นมามีอำนาจแทน ซึ่งอาณาจักรนี้เป็นฮินดู แต่ต่อมากษัตริย์มัชปาหิตพระองค์หนึ่ง นามว่า ระเด่นปาตา ทรงเกิดความเลื่อมใสในศาสนาอิสลาม ทรงยกย่องให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ และห้ามเผยแผ่พุทธศาสนา ชาวพุทธในอินโดนีเซียช่วงนี้ ไม่ได้มีบทบาทเด่นใด ๆ เลย และกลายเป็นชนกลุ่มน้อย ภายใต้ชาวมุสลิม ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ และเป็นเช่นนี้เรื่อยมาจนถึงยุคซอลันดาปกครอง และได้รับเอกราช ชาวอินโดนีเซียพุทธนั้นส่วนใหญ่อยู่ทางตะวันตกของเกาะชวา เกาะบาหลี เกาะบังกา เกาะเบลิตุง และบางส่วนของเกาะสุมาตรา

ชาวอินโดนีเซียที่นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายานอยู่นั้นจะมีอยู่บนเกาะชวาได้แก่ ชาวชวา (นับถือพุทธศาสนาร้อยละ ๑) และชาวซุนดา และจะมีชาวบาหลีบนเกาะบาหลี ซึ่งบางคนก็นับถือศาสนา

พราหมณ์-ฮินดูแบบพื้นเมืองควบคู่กันไป และมีชาวซาเซกบางคนที่นับถือศาสนาพุทธ และลัทธิเวทมูล ซึ่งเป็นศาสนาอิสลาม ที่รวมกับความเชื่อแบบฮินดู-พุทธ อยู่บ้างบนเกาะลอมบอก รวมไปถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยบนเกาะชวา ทุก ๆ ปี ศาสนิกชนเหล่านี้จะมาประกอบพิธีในวันวิสาขบูชาที่บุโรพุทโธ เมืองมุนตีลาน ที่อินโดนีเซียนี้ได้จัดตั้งสมาคมเพื่อสอนพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน มีการบรรยายธรรม ปฏิบัติสมาธิ ออกวารสาร เช่นวารสารวิปัสสนา และวารสารธรรมจารณี

ปัจจุบันประเทศอินโดนีเซียมีวัดในพระพุทธศาสนาอยู่ประมาณ ๑๕๐ วัด ในจำนวนนี้ ๑๐๐ วัด เป็นวัดฝ่ายมหายาน อีก ๕๐ วัดเป็นวัดฝ่ายหินยาน (เถรวาท) มีคัมภีร์ทางพุทธศาสนาแบบชวาที่สำคัญ ๒ เล่ม ได้แก่ คัมภีร์สังหังกามาหานิกัน และคัมภีร์กามาหายานันมันตรานายา มีวัดไทย ๔ แห่ง ได้แก่ วัดพุทธเมตตา วัดวิปัสสนาคราหะ วัดเมนดุตพุทธศาสนวงค์ และวัดธรรมทีปาราม วัดเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของฝ่ายฆราวาส เพราะพระภิกษุมีจำนวนน้อย การปกครองดูแลพุทธศาสนิกชนขึ้นอยู่กับพุทธสมาคม ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในเมืองจาการ์ตา นครหลวงของอินโดนีเซีย และมีสาขา ๖ แห่ง ตั้งอยู่ตามเมืองต่างๆ รวมมีสมาชิกทั้งสิ้นประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ คน ทั้งนี้องค์การวาลูปี ซึ่งเป็นองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์ของอินโดนีเซีย ประมาณว่ามีผู้นับถือพุทธศาสนาในประเทศนี้ ประมาณ ๑๒ - ๑๕ ล้านคน เกี่ยวกับการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา นั้น เนื่องจากศาสนาพุทธได้สูญหายไปจากอินโดนีเซียเป็นเวลานาน จนกระทั่งพุทธสถานบุโรพุทโธ อันเก่าแก่และใหญ่โตซึ่งเป็นเสมือนสัญลักษณ์ของอาณาจักรศรีวิชัย เหลือเพียงซากปรักหักพังที่จมอยู่ใต้ดินทราย จนถึง พ.ศ. ๒๔๙๗ จึงมีชาวอินโดนีเซียผู้หนึ่งอุปสมบทเป็นพระภิกษุองค์แรก โดยมีพระพม่าเป็นอุปัชฌาย์ พระองค์นี้ได้รับฉายาว่า พระชินรักขิต ซึ่งในเวลาต่อมาท่านได้แต่งกายและไว้หนวดเคราแบบหลวงจีน ทำให้ได้รับความสนับสนุนจากกลุ่มชาวจีนในอินโดนีเซียในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา ในปี ๒๕๑๑ พระชินรักขิตได้มีโอกาสเฝ้าสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช ซึ่งขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์เป็น พระสาสนโสภณ ซึ่งเดินทางไปดูกิจการพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย พระชินรักขิตจึงทูลขอให้คณะสงฆ์ไทยส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่ศาสนา

ในปี ๒๕๑๒ สมเด็จพระญาณสังวร ในฐานะประธานกรรมการอำนวยการฝึกอบรมพระธรรมทูตฯ มหาเถรสมาคม จึงได้จัดส่งพระธรรมทูต จำนวน ๔ รูป มี พระราชวรจารย์ (วิญญูวิชาโน) ขณะนั้นเป็นพระครูปลัดอรรถจริยานุกิจ เป็นหัวหน้า เดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจในการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาและนำคณะสงฆ์สยามวงศ์ไปสู่อินโดนีเซีย พระราชวรจารย์ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากสมเด็จพระญาณสังวรเป็นอย่างดี โดยอุทิศตัวเพื่อการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศนั้นเป็นเวลานานถึง ๓๐ ปี จนได้รับความศรัทธาเลื่อมใสจากพุทธศาสนิกชนอินโดนีเซียเป็นอย่างมาก จนท่านมรณภาพ ใน พ.ศ. ๒๕๔๙ ขณะอายุได้ ๘๓ ปี และร่างของท่านก็ได้รับพระราชทานเพลิงศพที่บริเวณบุโรพุทโธ

ประเทศอินโดนีเซียปัจจุบันมีวัดพระพุทธศาสนาอยู่ประมาณ ๑๕๐ วัด ในจำนวนนี้ ๑๐๐ วัด เป็นวัดฝ่ายมหายาน อีก ๕๐ วัดเป็นวัดฝ่ายหินยาน (เถรวาท) ซึ่งเป็นวัดไทย ๔ แห่ง ได้แก่ วัดพุทธเมตตา วัดวิปัสสนาคราหะ วัดเมนดุตพุทธศาสนวงค์ และวัดธรรมทีปาราม วัดเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของฝ่ายฆราวาส เพราะพระภิกษุมีจำนวนน้อย การปกครองดูแลพุทธศาสนิกชนขึ้นอยู่กับพุทธสมาคม ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในเมืองจาการ์ตา นครหลวงของอินโดนีเซีย และมีสมาชิก ๖ แห่ง ตั้งอยู่ตามเมืองต่าง ๆ รวมมีสมาชิกทั้งสิ้น

ประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ คน มีคัมภีร์ทางพุทธศาสนาแบบชาวที่สำคัญ ๒ เล่ม ได้แก่ คัมภีร์สังหยังกามาทานิกัน (Sang hyang Kamahaanikan) และคัมภีร์กามาหยานันมันตรานายา (Kamahayanana Mantranaya)

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาได้เริ่มขึ้นใหม่อีกครั้งเมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีมานี้ เป็นการริเริ่มโดยพระสงฆ์ชาวลังกาและพระสงฆ์ชาวพื้นเมืองที่ได้รับการอุปสมบทไปจาก วัดบวรนิเวศวิหารและวัดเบญจมบพิตรในประเทศไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๑๒ คณะสงฆ์ไทยได้ส่งพระธรรมทูตจากประเทศไทยไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียทั้งชวาภาคกลาง ภาคตะวันออก และตะวันตก ขณะนี้ยังมีได้สร้างวัดไทยขึ้นแต่ก็ได้เตรียมการที่จะสร้างวัดไทยขึ้นในสถานที่ไม่ห่างไกลจากมหาสุปโบโรบูดูร์ไว้แล้ว ปัจจุบันพระธรรมทูตจากประเทศไทยมีสำนักงานเผยแผ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่สำนักงานพุทธเมตตา ตั้งอยู่เลขที่ ๕๙ ถนนเตอรูชานเล็มบังดีกรุงจาการ์ตา ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๖ ในขณะที่อาณาจักรฟูนันกำลังเสื่อมลงรัฐต่าง ๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซียก็มีความเจริญขึ้นมาแทนที่ คือ อาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ที่ควรจะกล่าวถึง คือ ศรีวิชัย สิงห์สสาห์ และมัชฌปาหิต ตามลำดับ ทั้ง ๓ รัฐ มีอารยะธรรมแบบฮินดู - ชวา และพุทธมหายาน

พุทธสถาน ในช่วงอาณาจักรศรีวิชัย

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศอินโดนีเซียในพุทธศตวรรษที่ ๓ คราวที่พระเจ้าอโศกมหาราช ส่งพระโสณะ และพระอุตตระเดินทางมาเผยแผ่พุทธธรรม ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ได้เกิดรัฐมหาอำนาจทางทะเลชื่อว่า อาณาจักรศรีวิชัย (Srivijaya) ซึ่งมีอิทธิพลตั้งแต่อินโดนีเซีย จนถึงคาบสมุทรมลายู รวมไปถึงทางใต้ของประเทศไทย อาณาจักรศรีวิชัยนี้ ศาสนิกชนส่วนใหญ่จะเป็นนิกายมหายาน และแพร่หลายมาก และได้พบหลักฐานทางโบราณคดีมากมาย ได้แก่ พระพิมพ์ดินดิบ และพระโพธิสัตว์ มีโบราณสถานที่สำคัญสองแห่งอยู่ในอินโดนีเซียคือ โบโรบูดูร์ หรือ บรมพุทโธ ตั้งอยู่ที่ราบเกตุ (kedu) ในภาคกลางของชวา ห่างจากเมืองยอกยาคาร์ตา (Jogjagata) ในปัจจุบันทางเหนือประมาณสี่สิบกิโลเมตร และพระวิหารเมนดูต (Mendut) ซึ่งอยู่ห่างจาก โบโรบูดูร์ไปทางทิศตะวันออกสามกิโลเมตร

พัฒนาการของพระพุทธศาสนาจากพุทธสถาน อินโดนีเซีย ยุคต่าง ๆ

มหาสุปโบโรบูดูร์ (Chandi Borobudur)

มหาสุปโบโรบูดูร์ (อินโดนีเซีย: Chandi Borobudur) หรือ บาราบูดูร์ (อินโดนีเซีย: Barabudur) ส่วนในประเทศไทยจะรู้จักในชื่อ บุโรพุทโธ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของประเทศอินโดนีเซีย ตั้งอยู่ในภาคกลางของเกาะชวา ห่างจากยอกยาคาร์ตาไปทางตะวันตกเฉียงเหนือราว ๔๐ กิโลเมตร สร้างขึ้นระหว่างปี พ.ศ. ๑๒๙๓-๑๓๙๓ โดยบุโรพุทโธเป็นศาสนสถานของศาสนาพุทธนิกายมหายาน ถ้าไม่นับนครวัดของกัมพูชา ซึ่งเป็นทั้งศาสนสถานของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูและศาสนาพุทธ บุโรพุทโธจะเป็นศาสนสถานของศาสนาพุทธที่ใหญ่ที่สุดในโลก บุโรพุทโธ สร้างขึ้นโดยกษัตริย์แห่งราชวงศ์ไศเลนทร์ เป็นสุปแบบมหายาน สันนิษฐานว่าสร้างราวคริสต์ศตวรรษที่ ๗-๘ หรือ พุทธศักราช ๑๓๙๓ ตั้งอยู่ทางภาคกลางของเกาะชวา บนที่ราบเกตุ ทางฝั่งขวาใกล้กับแม่น้ำโปรโก ห่างจากยอกยาคาร์ตา ทางตะวันตกเฉียงเหนือ ๔๐ กิโลเมตร บุโรพุทโธสร้างด้วยหินภูเขาไฟประมาณ ๒ ล้านตารางฟุตบนฐานสี่เหลี่ยม กว้างด้านละ ๑๒๑ เมตร สูง ๔๐๓ ฟุต เป็นรูปทรงแบบปิรามิด มีลานเป็นชั้นลดหลั่นกัน ๘ ชั้น และใน ๘ ชั้นนั้น ๕ ชั้นล่างเป็นลาน ๔ เหลี่ยม ๓ ชั้นบนเป็นลาน

วงกลม สามวงกลมยอดโดมกลางและบนลานกลมชั้นสูงสุดมีพระสถูปตั้งสูงขึ้นไปอีก ๓๑.๕ เมตร เป็นมหาสถูปที่ระเบียงซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ลดหลั่นกันไป มหาสถูปมีการตกแต่งด้วยภาพสลัก ๒๖๗๒ ชิ้น และ รูปปั้นพระพุทธรูป ๕๐๔ องค์ โดมกลางล้อมรอบด้วย ๗๒ รูปปั้นพระพุทธรูปแต่ละนั่งองค์อยู่ภายในสถูปเจาะรูปลี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด ที่รอบล้อมสถูปด้านบนสุด ในชั้นบนสุดของบุโรพุทโธ ที่ถือว่าเป็นส่วนยอดสุดของวิหาร มีลักษณะเป็นฐานวงกลมใหญ่ของเจดีย์องค์ประธาน เวลาที่มองมาจากที่ไกล จะเห็นเป็นเหมือนดอกบัวขนาดใหญ่ ตั้งตระหง่านอยู่กลางหุบเขา ไม่พบภาพสลักใด ๆ ปรากฏอยู่เหมือนพ้นจากความต้องการทุกสิ่งทุกอย่าง มีผู้อยู่มาภาพที่ปรากฏนี้ว่า แสดงถึงการหลุดพ้นจากทุกสรรพสิ่งในโลก หรือที่เรียกว่านิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุดของศาสนาพุทธ

ภาพที่ ๘.๑ โบราณสถานบุโรพุทโธ ในประเทศอินโดนีเซีย

มหาสถูปโบโรบูดูร์ (Chandi Borobudur)

‘บุโรพุทโธ’ หรือ ‘โบโรบูดูร์’ (borobudur) พุทธสถานอันงามสง่า หนึ่งในสิ่งมหัศจรรย์ของโลก ตั้งอยู่ใจกลางเกาะชวา อยู่ห่างจากเมืองยอกยาคาร์ตา (Yogyakarta) หรือยอกยา ของอินโดนีเซีย ไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือประมาณ ๔๐ กิโลเมตร สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ในสมัยของกษัตริย์ราชวงศ์ไศเลนทร์ แห่งอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งสมัยนั้นหมู่เกาะต่างๆ ของอินโดนีเซียมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอินเดีย ทั้งด้านการค้าและวัฒนธรรม ทำให้ได้รับอิทธิพลทางด้านความเชื่อของฮินดูและพุทธเป็นอย่างมาก แต่กษัตริย์ของศรีวิชัยซึ่งเป็นชาวฮินดู เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และชนชาวศรีวิชัยส่วนใหญ่มักนับถือพุทธศาสนาเถรวาทิมหายาน ทำให้เกาะชวาเป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาอันยิ่งใหญ่ของอาณาจักรศรีวิชัย เป็นมหาสถูป อันงดงามนั้นรังสรรค์ขึ้นด้วยความรักความศรัทธาอย่างเปี่ยมล้นต่อพระพุทธศาสนาของชนชาวศรีวิชัยซึ่งเป็นประติมากรรมที่ได้รับการจัดวางอย่างสวยงามสดงดงาม และลงตัวมีความหมายอันมีนัยสำคัญถึงธรรม ธรรมชาติ หรือจักรวาล โดยสร้างขึ้นจากหินลาวา มีพื้นที่โดยรวมประมาณ ๕๕,๐๐๐ ตารางเมตร รูปทรงด้านฐานเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างยาวด้านละ ๑๒๓ เมตร แต่ละด้านมีบันไดและซุ้มประตูขึ้นสู่มหาเจดีย์ ซึ่งมีทั้งหมด ๑๐ ชั้น ชั้น ๑-๖ มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยม ส่วนชั้นที่ ๗-๑๐ มีลักษณะเป็นรูปทรงกลม

ส่วนฐานของบุโรพุทโธ ประกอบด้วยชั้นบันไดใหญ่ ๔ ชั้น กำแพงรอบฐานมีภาพสลักประมาณ ๑๖๐ ภาพ เป็นภาพที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์ที่ยังขังอยู่ในกาม ผูกพันกับความสุข สนุกสนาน ความปรารถนาทางโลกอันไม่รู้จบ ส่วนนี้จัดอยู่ในชั้นกามภูมิ ในส่วนที่สอง คือส่วนบนของฐานนั้น ผนังทั้งด้านนอก ด้านในมีรูปสลักเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติและชาดกต่าง ๆ ประมาณ ๑, ๔๖๐ ภาพ ในส่วนนี้ถือเป็นชั้นรูปภูมิ คือชั้นตอนที่มนุษย์หลุดพ้นจากกิเลสทางโลกมาได้บางส่วน

ส่วนที่สาม คือส่วนของฐานกลมที่มีเจดีย์ทรงระฆังคว่ำ จำนวน ๗๒ องค์ แต่ละองค์บรรจุด้วยพระพุทธรูป ตั้งเรียงรายอยู่ ๓ ระดับ โอบล้อมพระเจดีย์องค์ใหญ่ซึ่งเป็นสัญลักษณ์สุดยอดของบุโรพุทโธ จำนวน ๗๒ นั้น หากพิจารณาในทางธรรมแล้วหมายถึง รูป ๑๘ เจตสิก ๕๒ จิต ๑ นิพพาน ๑ และฐานพระเจดีย์ที่เป็นรูปบัวผลิบานนั้นบ่งบอกถึงการรู้ตื่นและเบิกบาน ส่วนพระเจดีย์องค์ใหญ่นั้นภายในไม่ได้บรรจุสิ่งใดไว้ อาจสื่อให้เห็นถึงความว่าง อันถึงที่สุดของนิพพานแล้ว ย่อมไร้ลักษณะ ไร้รูปรอยใด ๆ ในส่วนนี้ถือเป็นชั้นอรุณภูมิ ที่มนุษย์ไม่ผูกพันกับทางโลกอีกต่อไป

บุโรพุทโธ คงความยิ่งใหญ่เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน แม้จะผ่านกาลผ่านสมัยจวบจนเข้าต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่งใกล้สิ้นยุคของศรีวิชัย ซึ่งในเวลานั้นชาวโปรตุเกสได้เริ่มเข้ามายึดครองหมู่เกาะต่าง ๆ และอิทธิพลของศาสนาอิสลามได้เข้ามาแทนที่ บุโรพุทโธได้ถูกลืมเลือนไปและถูกทิ้งร้างท่ามกลางป่าเขาเป็นเวลานานนับร้อย ๆ ปี จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ ๒๔ เซอร์โทมัส แสตนฟอร์ด ราฟเฟิล ชาวดัทช์ ได้ค้นพบ บุโรพุทโธขึ้นอีกครั้งในสภาพที่เต็มไปด้วยซากปรักหักพัง และมีการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งแรก ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๔๕๓ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๖ รัฐบาลอินโดนีเซียได้เริ่มต้นโครงการปฏิสังขรณ์ใหญ่อีกครั้งโดยมีองค์การยูเนสโก ของสหประชาชาติ ได้ให้ทุนสนับสนุน รวมทั้งเงินอุดหนุนจากบางประเทศที่นับถือพุทธศาสนา ซึ่งประเทศไทยก็มีส่วนร่วมด้วย (ขอเพิ่มเติมว่า ทำร้ายของระบอบศรีวิชัยในบ้านเรานั้น ได้ค้นคว้ามาจากภาพจำหลักที่บุโรพุทโธนี่เอง)

พระวิหารเมนดุต

สร้างเมื่อ พ.ศ. ๑๓๖๗ หรือ ๑,๑๘๘ ปีที่แล้ว จันทิเมนดุต สร้างขึ้นโดยราชวงศ์ไศเลนทร์ผู้นับถือพุทธศาสนามหายาน ซึ่งเป็นระยะเดียวกับการสร้างจันทิปะวนและบุโรพุทโธ พระวิหารเมนดุต ณ จันทิเมนดุต (Candi Mendut) หรือวัดเมนดุต พุทธสถานขนาดเล็กที่เก่าแก่ที่สุดในเมืองยอกยาคารตา (Yogyakarta) ประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นอาคารทรงปราสาทยอดสถูปที่สร้างครอบศาสนสถานเดิมที่ก่อด้วยอิฐ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ทำจากหินภูเขาไฟเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ตั้งอยู่ห่างจากบุโรพุทโธ (borobodur) ไปประมาณ ๓ กิโลเมตร บนเกาะชวาทางภาคกลาง ซึ่งในเวลาต่อมา ราชวงศ์ไศเลนทร์ ก็มีอำนาจปกครองอาณาจักรศรีวิชัยในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ และได้มีการติดต่อราชวงศ์ปาละ แห่งเบงกอล และได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัน โดยอาณาจักรศรีวิชัยได้ส่งพระภิกษุไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยนาลันทา ซึ่งกษัตริย์แห่งเบงกอล ก็ได้ให้การต้อนรับอย่างดี และทางเบงกอล ก็ได้ส่งพระภิกษุ และช่างฝีมือดี มาเผยแพร่พุทธศาสนา และสอนศิลปะสมัยปาละ แก่ชาวนครศรีวิชัยด้วย

พระวิหารเมนดุต ตั้งอยู่บนฐานประทักษิณขนาดใหญ่ เรือนธาตุแบ่งออกเป็นสามเก็จ โดยเก็จประธานประดับภาพพระโพธิสัตว์ประทับนั่งอยู่บนดอกบัว ส่วนเก็จมุมประดับพระโพธิสัตว์อันยิ่งใหญ่แปดองค์ในพุทธศาสนามหายาน หรืออักษุมหาโพธิสัตว์ ซึ่งทำให้จันทิเมนดุตกลายเป็น “มณฑล” หรือแผนภูมิจักรวาลในพุทธ

ศาสนamahayan ชั้นหลังคาประดับด้วยเรือนธาตุจำลองซ้อนชั้นตามแบบวิมานอินเดียได้ แต่ประดับไปด้วย
 สลุปิกะตามแบบชวาภาคกลางแล้ว ซึ่งการเปลี่ยนแปลงนี้คงได้อิทธิพลมาจากพุทธศาสนาเป็นสำคัญ

ภาพที่ ๘.๒ มหาวิหารของชาวพุทธพระวิหารเมนดุต

พุทธสถาน ในช่วงการปกครองของราชวงศ์ไศเลนทร์

พุทธศตวรรษที่ ๑๓ ได้เกิดราชวงศ์หนึ่งมีชื่อว่า ราชวงศ์ไศเลนทร์ ทางภาคกลางของเกาะชวาต่อมา
 ภายหลังราชวงศ์ไศเลนทร์ ได้เข้ามามีอำนาจปกครองอาณาจักรศรีวิชัย เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ซึ่ง
 เป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรศรีวิชัย ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กับราชวงศ์ปาละแห่งแคว้นเบงกอล และเป็นจุดเริ่มต้น
 ที่อาณาจักรศรีวิชัยราชวงศ์ไศเลนทร์ ซึ่งตั้งเมืองหลวงอยู่ที่เมืองไชยา (เป็นคำเดียวกับ "ศรีวิชัย" อยู่ในเขต
 จังหวัดสุราษฎร์ธานีของไทยในปัจจุบัน) มีความสัมพันธ์กับราชวงศ์ปาละในอินเดียอย่างใกล้ชิด ศิลปะศรีวิชัย
 จึงมีต้นแบบมาจากศิลปะปาละ ธรรมาจารย์จากนาลันทา วิกรมศิลา โอทันตบุรี ในอินเดียได้เดินทางมาเผยแผ่
 พุทธศาสนาในอาณาจักรศรีวิชัยอย่างต่อเนื่อง มีการสร้างวัดบรมธาตุไชยา วัดแก้ว และวัดเลียบ (สถานที่
 ค้นพบรูปปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสมัยศรีวิชัย ปัจจุบันอยู่ในประเทศไทย) อันกลายเป็นสถานที่สำคัญทาง
 ประวัติศาสตร์

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ พระภิกษุอีจิงจากประเทศจีนซึ่งต้องการเดินทางไปอินเดีย โดยได้มาแวะพักที่
 อาณาจักรศรีวิชัยเป็นเวลา ๖ เดือนเพื่อศึกษาคัมภีร์ศัพทศาสตร์ ได้เขียนจดหมายเหตุบังเอิญไว้ว่า ในอาณาจักร
 ศรีวิชัยมีพระภิกษุมากกว่า ๑,๐๐๐ รูปที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัยเหมือนอย่างพระภิกษุในอินเดีย และแนะนำ
 ว่าพระภิกษุจีนควรจะมาแวะที่อาณาจักรศรีวิชัยเป็นเวลา ๑-๒ ปี เพื่อศึกษาภาษาสันสกฤต ก่อนที่จะเดินทาง
 ต่อไปยังอินเดีย

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๓ อาณาจักรศรีวิชัยได้รับวัฒนธรรมอินเดีย ๒ ทางคือ จากราชวงศ์โจงพะ (อินเดีย
 ใต้) และจากราชวงศ์ปาละ (เบงกอล) ซึ่งนำพุทธศาสนาวัชรยาน (Vajrayana) หรือตันตระ (Tantra) เผยแผ่
 มาถึงอาณาจักรศรีวิชัย ในยุคนี้มีการก่อสร้างพุทธสถานเป็นจำนวนมาก รวมถึงพระมหาสลูป "โบโรบูโดร์"
 (Borobudur) อันมีชื่อเสียง และอิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัยได้แผ่ไปถึงจามปา โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เทวส
 ถานโพนคร

ในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ อิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัยได้แผ่ขยายขึ้นมาถึงลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา กล่าวกันว่า พระเจ้าสุริยวรมัน คือกษัตริย์ศรีวิชัยที่ขึ้นมาปกครองอาณาจักรขอม และอิทธิพลของอาณาจักรศรีวิชัยอาจเลยขึ้นไปถึงลุ่มแม่น้ำปิงก็เป็นได้ เนื่องจากมีการพบภาพสลักमुखพระเจดีย์ ที่วัดป่าสัก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นรูปเกียรติมุขแบบศรีวิชัย เป็นแบบพุทธสถานมูอาราจัมบี (Muarajambi)

มูอาราจัมบี (Muarajambi)

มูอาราจัมบี (Muarajambi) เป็นพุทธสถานโบราณที่สร้างขึ้นในยุคศรีวิชัย ตั้งอยู่ในเขตเมืองจัมบี (Jambi) บนเกาะสุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อมีการค้นพบสถานที่แห่งนี้ ทางราชการได้อพยพชาวบ้านที่อาศัยอยู่บนพื้นที่ออกไปและจัดพื้นที่ทำกินให้ใหม่ หลังจากนั้นจึงมีโครงการฟื้นฟูสภาพจากซากปรักหักพังให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์ทางประวัติศาสตร์ เมื่อได้ศึกษาค้นคว้าหลักฐานทางประวัติศาสตร์จากเอกสารและวัตถุต่างๆ แล้ว พอจะสันนิษฐานได้ว่าพุทธสถานแห่งนี้มีความเก่าแก่ประมาณหนึ่งพันห้าร้อยปี เป็นช่วงที่พุทธศาสนาเผยแผ่เข้ามาในถิ่นนี้ในยุคอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งกินพื้นที่กว้างไกลรวมไปถึงเกาะชวาและเกาะบาหลี ตลอดจนแผ่อิทธิพลขึ้นไปทางภาคใต้ของสุวรรณภูมิที่เมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี สภาพของพุทธสถานแห่งนี้ทรุดโทรมเหลือเพียงซากกองอิฐกระจายเป็นจุด ๆ เมื่อทำการขุดค้นในพื้นที่ที่กำหนดรูปแบบเขตพื้นที่การก่อสร้างได้ จึงได้ฟื้นฟูพื้นที่โดยนำซากอิฐเดิมมาปรับแต่งก่อสร้างโครงสร้างส่วนฐานของพุทธสถานนี้ เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและเป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของท้องถิ่น

ภาพที่ ๘.๓ พุทธสถานมูอาราจัมบี (Muarajambi) กับพระพุทธรูปในอินโดนีเซีย

พุทธสถาน ในช่วงการปกครองของอาณาจักรอาณาจักรสิงห์สหาหริ

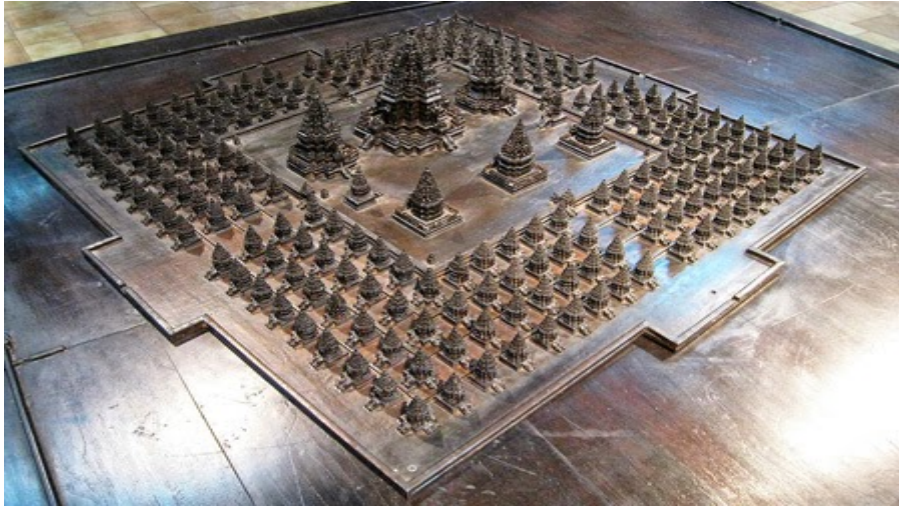
ในยุคที่ศรีวิชัยในสุมาตราเสื่อมลงช่วงต้นๆ คือในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ ได้เกิดมีอาณาจักรใหม่ขึ้นในชวาตะวันออก นับถือศาสนาฮินดูชื่อว่า “กาทิริ” (Kadiri; ปัจจุบันเรียกว่า Kediri) มีเมืองหลวงชื่อว่า ดาฮา ซึ่งตั้งขึ้นใหม่ใน คริสต์ศตวรรษที่ ๘ โดยพระเจ้าสยูชัย มีการแผ่กระจายอำนาจขยายออกไปตั้งแต่ชวาภาคกลางถึงภาคตะวันออก ต่อมาต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ ศูนย์อำนาจได้เคลื่อนย้ายไปทางตะวันออก เวลานั้นผ่านไปไม่นาน ได้เกิดภัยพิบัติ และถูกศรีวิชัยที่ขัดแย้งกันมาทำลายบ้าง ถูกกบฏทำลายบ้าง

จนกระทั่งปี ค.ศ. ๑๐๑๙ เกิดมีราชาองค์สำคัญเรียกพระนามกันว่า Airlangga รวมกำลังฟื้นฟูอาณาจักรให้เข้มแข็ง แล้วแบ่งอาณาจักรให้โอรส ๒ องค์ปกครอง ครั้นนั้น อินโดนีเซียได้ถูกแยกเป็น ๒ อาณาจักร คือ กาทิริ กับ ชังคละ ทำให้แตกแยกกันและอำนาจอ่อนแอลง กระทั่งราชาชาวย้าย (พระเจ้าเกนอังก) สามารถทำการรวบรวมชังคละเข้ากับกาทิริ ได้สำเร็จ และได้ทำการขยายดินแดนออกไปได้มาก แต่ก็ยังไม่สามารถเข้าทำการควบคุมสุมาตราที่ศรีวิชัยปกครองอยู่ได้ แล้วในที่สุด ในสมัยพระเจ้ากฤตนคร (ค.ศ. ๑๒๖๘-๑๒๙๒ กษัตริย์ร่วมสมัยเดียวกับพ่อขุนรามคำแหง ฯ แห่งกรุงสุโขทัย) เป็นกษัตริย์ชาวพระองค์แรก ที่ยกกองทัพไปปราบอาณาจักรศรีวิชัยที่สุมาตราได้สำเร็จ มีอาณาเขตครอบคลุมมลายู เกาะชวา เกาะสุมาตรา ช่องแคบมะละกา ช่องแคบซุนดา และบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย จนสามารถขึ้นมาเรืองอำนาจแทนอาณาจักรศรีวิชัยได้ แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จมากนัก สาเหตุเกิดจากการไม่ส่งเครื่องราชบรรณาการไปจีน ดังที่เคยกระทำในช่วงต้น ทำให้ในช่วงปลายถูกชนเผ่ามองโกลรุกราน และอีกทั้งยังเกิดกบฏในเมือง จึงเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้อาณาจักรสิงห์สหาห์ต้องเสื่อมลง พุทธสถานในยุคนี้จะไม่ค่อยมีให้เห็นอย่างเด่นชัด เนื่องจากรูปแบบการปกครองและความเลื่อมใสศรัทธาของผู้นำที่มีต่อพระพุทธศาสนาในยุคนี้ไม่ให้ความสำคัญเท่าไรนัก

พุทธสถานในยุคนี้ ที่สำคัญและเป็นที่ยุติกันดีคือ กลุ่มวัดพรัมบานัน (PRAMBANAN TEMPLE COMPOUNDS) สร้างขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ. ๑๓๙๐ แต่หลังจากสร้างเสร็จได้ไม่นาน ก็ถูกทอดทิ้งและถูกปล่อยให้ทรุดโทรมตามกาลเวลา พรัมบานัน เป็นกลุ่มสิ่งก่อสร้างด้วยหินจำนวนหลายหลัง ลักษณะคล้ายเทวาลัยหรือปราสาท มีเทวาลัยหลัก ๘ หลังอยู่ตรงกลาง รายล้อมด้วยขนาดเล็กเป็นบริวารอีกมากกว่า ๒๐๐ หลัง และมีแนวกำแพงล้อมรอบ ความโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมของพรัมบานันคือองค์เทวาลัย และภาพแกะสลักนูนตามกำแพงที่ปราณีตสวยงาม เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับบรรดาเทพเจ้าหรือเรื่องรามายณะและตำนานอื่น ๆ แสดงให้เห็นถึงความความยิ่งใหญ่ ความงาม และความสำคัญของศาสนาฮินดูในอดีต สิ่งก่อสร้างหลักที่มีขนาดใหญ่และมีความโดดเด่น คือ เทวาลัยขนาดใหญ่ ๓ หลังตั้งอยู่กลางกลุ่มเทวาลัย หันหน้าประทางทิศตะวันออก ออกแบบคล้ายเจดีย์ทรงกลีบบัวเพื่องซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะอินเดีย องค์ประธานหลังกลางที่ใหญ่ที่สุด เหนือที่สุด และสูงที่สุด มีความสูงถึง ๔๗ เมตร เป็นเทวาลัยที่สร้างขึ้นถวายแด่พระอิศวร ส่วนอีก ๒ หลังที่มีขนาดเล็กกว่าอยู่ทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ นั้น เทวาลัยทิศเหนือสร้างถวายแด่พระนารายณ์ และเทวาลัยทิศใต้สร้างขึ้นถวายแด่พระพรหม

เมื่อศตวรรษที่ ๑๗ ได้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ทำให้พรัมบานันได้รับความเสียหายอย่างหนัก เหลือองค์เทวาลัยที่ไม่ถล่มลงมาเพียง ๑๐ หลังเท่านั้น กลุ่มหินสีดำอยู่กระจัดกระจายบนเส้นทางเข้าเทวสถานซึ่งเป็นร่องรอยที่เหลือไว้หลังแผ่นดินไหวดังกล่าว หลังจากที่ถูกหลงลืมมาหลายศตวรรษ ปี พ.ศ. ๒๔๗๓ เขตโบราณสถานนี้ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ภายใต้การช่วยเหลือของประชาคมระหว่างประเทศ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ได้เกิดแผ่นดินไหวอีกครั้งขนาด ๖.๓ ริกเตอร์ สร้างความเสียหายให้แก่ปราสาทที่เหลือหลังแผ่นดินไหวนี้ ได้มีโครงการบูรณปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ โดยใช้เวลาถึง ๖ ปี องค์เทวาลัยหลัก ๓ หลัง จึงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์แล้วเสร็จ และได้เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชม ปราสาทหินพรัมบานันได้รับขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญครั้งที่ ๑๕ ภายใต้ชื่อ "กลุ่มวัดพรัมบานัน (Prambanan Temple Compounds)" เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ที่ เมืองคาร์เทจ โดยมีคุณสมบัติตรงตามข้อกำหนดและหลักเกณฑ์ในการ

พิจารณามรดกโลกด้านวัฒนธรรมจำนวน ๒ ข้อ ดังนี้ (๑) เป็นตัวแทนในการแสดงผลงานชิ้นเอกที่จัดทำขึ้นด้วยการสร้างสรรค์อันชาญฉลาดของมนุษย์ (๒) เป็นตัวอย่างอันโดดเด่นของประเภทของสิ่งก่อสร้างอันเป็นตัวแทนของการพัฒนา ทางด้านวัฒนธรรม สังคม ศิลปกรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

ภาพที่ ๘.๔ กลุ่มวัดพรัมบานัน (PRAMBANAN TEMPLE COMPOUNDS)

พุทธสถานในช่วงการปกครองของอาณาจักรมัชฌปาหิต

อาณาจักรมัชฌปาหิต (ค.ศ. ๑๒๙๓-๑๕๒๐) เป็นอาณาจักรสุดท้ายที่เจริญทางด้านอารยธรรมฮินดู ชาวและมีอำนาจสูงสุดในประวัติศาสตร์ในหมู่เกาะอินโดนีเซีย ก่อนที่ชาวยุโรปจะเข้ามาขยายอิทธิพลในบริเวณดินแดนนี้ มัชฌปาหิตถือว่าเป็นตัวแทนของอาณาจักรสิงห์สำหรับ (ค.ศ. ๑๒๒๒-๑๒๙๒) ในการดำเนินนโยบายในการแผ่ขยายอาณาเขตไปยังเกาะอื่น ๆ ในหมู่เกาะอินโดนีเซียเข้ามาเป็นสมาพันธรัฐ แต่การขยายอำนาจนั้น มัชฌปาหิตต้องประสบกับปัญหาการก่อการกบฏภายในอาณาจักรเองหลายครั้ง รัฐต้องใช้เวลาปราบอยู่หลายปี ผู้ที่มีความสามารถและมีส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่อาณาจักรมัชฌปาหิต หาใช่กษัตริย์ดังเช่นอาณาจักรอื่น ๆ ไม่ แต่เป็นเอกอัครมเหสนาบาดี ชื่อ กชา มาดา (Gaja mada) ซึ่งมีอำนาจอยู่ระหว่างปี ค.ศ. ๑๓๓๐-๑๓๖๕ พระพุทธศาสนาในช่วงการปกครองในยุคนี้ถือได้ว่าเสื่อมลงมาก ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ เมื่ออาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลง และอาณาจักรมัชฌปาหิต เข้ามาปกครองและมีอำนาจแทนอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งอาณาจักรมัชฌปาหิตมีความศรัทธา และนับถือฮินดู แต่ต่อมา กษัตริย์มัชฌปาหิต พระองค์หนึ่ง นามว่า "ระเด่นปาทา" ทรงเกิดความเลื่อมใสในศาสนาอิสลาม และทรงยกย่องให้ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาประจำชาติ อีกทั้งมีรับสั่งห้ามเผยแพร่พุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียอย่างเด็ดขาด

อาณาจักรมัชฌปาหิตได้ล่มสลายลงในปี ค.ศ. ๑๕๑๕ ลงจากการขยายอิทธิพลของชาวมุสลิม บรรดานักปราชญ์ซึ่งหนึ่งในนั้นคือนักบวชฮินดูชื่อนิราร์ธา (Nirartha) ได้อพยพข้ามมายังบาหลี โดยนำศิลปวัตถุ ช่างศิลป์ นางรำ นักดนตรี และนักแสดงประจำราชสำนักมัชฌปาหิตเข้ามาด้วย และได้สร้างปุรา อุลัน ดานู บาทูร์ (Pura Ulan Danu Batur) และวัดปุรา ทานะฮ์ ลอต (Pura Tanah Lot) ขึ้น

วัดปุรา อุลัน ดานู บาตุร์ (Pura Ulan Danu Batur)

วัดปุรา อุลัน ดานู บาตุร์ (Pura Ulan Danu Batur) หรือวัดอุลัน ดานู บาตุร์ ซึ่งเป็นวัดใหญ่ที่ถือได้ว่าสำคัญเป็นอันดับ ๒ รองจากวัดเบซิกิห์ วัดแห่งนี้มีขนาดใหญ่โตและงดงาม คล้ายศิลปะแบบเดียวกับ นครวัด นครธม วัดแห่งนี้ตั้งอยู่บนหน้าผามีความสูง ๒๕๐ เมตร ทางคาบสมุทรตอนใต้ของเกาะซึ่งทอดตัวไปในมหาสมุทรอินเดีย วัดแห่งนี้ได้มีการสร้างขึ้นในศตวรรษที่ ๑๐ ประตูป่าซิก หรือ จันดี เป็นตารุ ของวัดนี้ด้านข้างสลักเป็นลักษณะของปีก ส่วนทางเข้าสู่ลานวัดชั้นที่สอง ประจายามโดยรูปปั้นพระพิฆเนศเศียรช้างที่ผู้คนนับถือว่าเป็นเทพผู้ปัดเป่า อุปสรรค สถานชั้นในสุดอันศักดิ์สิทธิ์ หรือ เจโรอัน นั้นได้เฉพาะผู้ที่สวดบูชาเพื่อเทพแห่งท้องทะเลวัดแห่งนี้เป็นหนึ่งในวัดสำคัญของเกาะบาหลีซึ่งปกป้องอันตรายจากภูตผี ต่างๆ เป็นศิลปะสถาปัตยกรรมการสร้างด้วยหินสีดำและการออกแบบที่สวยงาม เช่นเดียวกับวัดอื่นๆ บริเวณหลังวัด จะมองเห็นทั้งทะเลสาบบาตุร์ และภูเขาไฟกุนุงบาตุร์

ภาพที่ ๘.๕. วัดปุรา อุลัน ดานู บาตุร์ (Pura Ulan Danu Batur)

วัดปุรา ทานะฮ์ ลอต (Pura Tanah Lot)

ปุรา ทานาห์ ลอต (Pura Tanah Lot) หรือ วัดทานาห์ลอต วิหารงูหรือวิหารทานาห์ลอต อยู่ริมมหาสมุทรอินเดีย สร้างขึ้นมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๑ สร้างโดยนักบวชฮินดู ชื่อว่า ดัง ฮยง นิราร์ธา เพื่อบูชาเทพเจ้าแห่งน้ำหรือบูชามหาสมุทรแห่งนี้ ลักษณะการสร้างเป็นการสร้างบนโขดหินคล้ายเกาะเล็ก ๆ เป็นวิหารที่ตั้งอยู่บนผาหินนอกชายฝั่ง ที่เกิดจากการกัดเซาะของเกลียวคลื่น โดยในช่วงน้ำขึ้นวัดจะถูกโอบล้อมไปด้วยน้ำเหมือนเกาะเล็ก ๆ ริมชายฝั่ง จึงดูเหมือนวัดอยู่กลางทะเล พอน้ำลงจะพบกับเนินหินและลานหินยื่นออกไปในทะเล ผู้คนสามารถเดินข้ามทางเดินไปยังตัววัดได้ ที่วิหารแห่งนี้จะมีบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่ผุดออกมาเป็นน้ำจืด เป็นวัดที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และผู้คนให้ความเคารพบูชาอย่างมาก ที่อยู่ริมทะเลและมีงูศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นที่มาของชื่อวิหารแห่งนี้ อีกทั้งวัดหรือวิหารแห่งนี้ยังมีทิวทัศน์และบรรยากาศที่สวยงามเป็นอย่างมาก

ภาพที่ ๘.๖ วิหารรุ่งหรือวิหารทานาห์ลอต

ยุครัฐสุลต่าน และยุคอาณานิคม

ชาวพุทธในอินโดนีเซียช่วงนี้ ไม่ได้มีบทบาทเด่นๆใดๆเลย และกลายเป็นชนกลุ่มน้อย ภายใต้ชาวมุสลิม ซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ และเป็นเช่นนี้เรื่อย ๆ จนถึงยุคฮอลันดาปกครอง และได้รับเอกราช ชาวอินโดนีเซียพุทธนั้นส่วนใหญ่อยู่ทางตะวันตกของเกาะชวา เกาะบาหลี เกาะบังกา - เกาะเบลิตุง และบางส่วนของเกาะสุมาตรา

ยุคเสื่อมแห่งพระพุทธศาสนาหลังการเข้ามาของศาสนาอิสลามในอินโดนีเซีย

การเข้ามาของศาสนาอิสลามทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมในอินโดนีเซีย มาเลเซีย และโลกมลายู แต่การเข้ามาศาสนาอิสลามไม่เป็นที่แน่ชัด น่าจะอยู่ในคริสต์ทศวรรษที่ ๑๓ นับศักราชของชาวมุสลิม คือนับตั้งแต่องค์ศาสดามูฮัมมัดและสาวกหนีออกจากเมืองเมกกะ (Mecca) ไปเมืองเมดินา (Medina) เรียกมุสลิมศักราชว่า “ฮิจเราะห์” ที่ ๑ หรือประมาณ ค.ศ. ๖๒๒

หลังจากศาสดามูฮัมมัดสวรรคตในปี ค.ศ. ๖๓๒ ชาวมุสลิมได้เผยแพร่ศาสนาไปทั่วทุกภูมิภาคทั่วโลก รวมทั้งอินโดนีเซีย พ่อค้าชาวอาหรับหรือเปอร์เซียค้าขายกับชนพื้นเมืองเป็นเวลานาน ดังหลักฐานว่า ชาวมุสลิมเคยตั้งถิ่นฐานในเกาะสุมาตราฝั่งตะวันตกเฉียงเหนือในปี ค.ศ. ๖๘๔ เป็นท่าเรือเบรสผลิตการบูรจำนวนมากมาย จากบันทึกของมาร์โค โปโลว่าประชาชนชาวเฟอร์ลัก (เปอร์ลัก) อยู่ฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือเกาะสุมาตรา หันไปนับถือภูพระมุฮัมมัด การเผยแพร่ศาสนาอิสลามดำเนินเป็นไปได้อย่างรวดเร็วตามจารีกพบบนหลุมฝังศพ^๔สุลต่านแก่งสมุทรา นามสุลต่านมาลิก อัลซอและห์ (Sultan Malik al Saleh)

^๔ เอลซา ไชนูติน, ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย, หน้า ๘๕

^๕ วิเลชา บุณศิริ และสิริรัตน์ เรืองวงษ์วาร, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนการเข้ามาของชาวตะวันตก (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๓), หน้า ๒๒๔.

เหตุผลทำให้ชาวอินโดนีเซียหันไปนับถือศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามปรับเปลี่ยนกลายเป็นนิกายต่าง ๆ ถูกดัดแปลงเพื่อให้ชนชาวเมืองได้ไปประสมประสานให้หลอมรวมกับวัฒนธรรมดั้งเดิมได้ กระทั่งกลายเป็นการยอมรับ มีลักษณะผ่อนปรนในทางคำสั่งสอนมากกว่าแต่ก่อน นิกายแรกๆ ที่เริ่มเข้ามาคือ “พวกซุฟี” (Sufi) เป็นนิกายที่มีอิทธิพลพิธีกรรมลึกลับปรับเข้ากันได้กับความเชื่อดั้งเดิมชาวเอเชียอาคเนย์ ความเชื่อดั้งเดิมของอินโดนีเซียคืออาดัต^๖ (Adat) ผสมผสานกับศาสนาอิสลาม ดังนั้นศาสนาในอินโดนีเซียจึงไม่ใช่แบบดั้งเดิมแท้ ปัจจัยสนับสนุนให้ศาสนาอิสลามเข้ามาแทนบทบาทสำคัญของศาสนาพุทธแบบมหายานในอินโดนีเซียได้แก่

๑. ศาสนาอิสลามไม่บ่งแน่ชัดในเรื่องความเสมอภาคและไม่ปฏิเสธ จึงหลอมเข้าได้โดยง่ายกับหมู่ประชาชนอินโดนีเซีย

๒. นิกายต่าง ๆ ในศาสนาอิสลามเน้นอิทธิพล คากาอาคม ไสยเวทย์ความลึกลับ มนต์ดำ เพื่อตอบสนองความเชื่อและความต้องการของผู้คนได้ขณะนั้น

๓. ศาสนาอิสลามเน้นภราดรภาพและเสมอภาพในหมู่ศาสนิกด้วยกันซึ่งสอดคล้องกับการนับถือศาสนาพราหมณ์ฮินดูของคนอินโดนีเซียที่ไม่เคยใช้หลักเกณฑ์เรื่องวรรณะ

๔. ชนชั้นปกครองรับนับถือศาสนาอิสลาม เพราะเอื้อเรื่องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง มองเห็นว่าเมื่อเป็นศาสนิกในศาสนาอิสลามแล้วทำให้การทำมาหากินสะดวกรวดเร็วตามใจปรารถนา และในสุมาตราและชวาภาคเหนือต้องการปลีกตัวออกจากร่มเงาอำนาจของอาณาจักรมัชปาหิต ขณะนั้นอาณาจักรนี้ยังนับถือฮินดูและพุทธศาสนาอยู่ มีหลักฐาน ปรเมศวรได้เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลาม ค.ศ. ๑๔๑๔ เป็นปีที่พระองค์อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงของสุลต่านแห่งปาไซ ซึ่งพระองค์มีพระชนมายุ ๗๒ พรรษา และพระองค์เปลี่ยนพระนามตามแบบมุสลิมว่า มาร์กัต อิสกันดาร์ ชาห์ (Magat Isgandar Shah) มีการแย่งชิงอำนาจระหว่างชนชั้นผู้ปกครองมุสลิมกับฮินดู สุดท้ายเจ้าชายนับถืออิสลามได้ชัยชนะเหนือเจ้าชายผู้นับถือฮินดูเด็ดขาด คือมุซัฟฟาร์ ชาห์ ครองราชย์ ค.ศ. ๑๔๔๖-๑๔๕๙ เป็นการขยายศาสนจักรของอิสลามไปพร้อมกับอำนาจการเมือง ในสมัยนี้ตรงกับรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถอาณาจักรอยุธยา^๗

๕. มะละกาเป็นตัวแทนเผยแพร่ศาสนาอิสลามโดยวิธีการสมรสระหว่างราชวงศ์ต่าง ๆ และใช้สงครามด้วยในการขยายศรัทธาต่อพระเจ้า

สรุปได้ว่า การมีกษัตริย์หรือผู้ปกครองนับถือศาสนาอิสลามเป็นสาเหตุสำคัญที่สุด โดยมีเหตุผลต่าง ๆ ที่เป็นบริบทแวดล้อมช่วยสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและสูญสลายไปทั้งศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธในประเทศอินโดนีเซีย สถานที่เคยรุ่งเรืองทั้งพุทธและฮินดู

^๖ เริงวุฒิ มิตรสุริยะ, อุษาอาคเนย์ประวัติศาสตร์อาเซียน ฉบับประชาชน. (กรุงเทพฯ : ยิปซี สำนักพิมพ์ ๒๕๕๗), หน้า ๒๐๘.

^๗ เฉลิม คำพาย, เอเชียอาคเนย์ (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๐), หน้า ๙๙-๑๐๐.

สถานการณ์พระพุทธศาสนาร่วมสมัยปัจจุบัน

ชาวอินโดนีเซียที่นับถือพุทธศาสนานิกายมหายานอยู่นั้นจะมีอยู่บนเกาะชวา ได้แก่ ชาวชวา (นับถือพุทธศาสนาร้อยละ ๑) และชาวซุนดา และจะมีชาวบาฬีบนเกาะบาฬี ซึ่งบางคนก็นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแบบพื้นเมืองควบคู่กันไป และมีชาวซาเซกบางคนที่นับถือศาสนาพุทธ และลัทธิดูตูลู ซึ่งเป็นศาสนาอิสลาม ที่รวมกับความเชื่อแบบฮินดู-พุทธ อยู่บ้างบนเกาะลอมบอก รวมไปถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยบนเกาะชวา ทุก ๆ ปี ศาสนิกชนเหล่านี้จะมาประกอบพิธีในวันวิสาขบูชาที่บูโรพุทโธ ที่เมืองมุนตูลาน ที่อินโดนีเซียนี้ได้จัดตั้งสมาคมเพื่อสอนพระพุทธศาสนาแก่เยาวชน มีการบรรยายธรรม ปฏิบัติสมาธิ ออกวารสาร เช่น วารสารวิปัสสนา และวารสารธรรมจารณี ซึ่งการปกครองดูแลศาสนิกชนในอินโดนีเซียจะขึ้นกับพุทธสมาคมในอินโดนีเซีย มีสำนักงานใหญ่ในกรุงจาการ์ตา มีสาขาย่อย ๖ แห่ง

การฟื้นฟูพระพุทธศาสนาจากคณะสงฆ์ไทยในประเทศอินโดนีเซีย

หลังจากนั้นในช่วงเวลาต่อมา อินโดนีเซียได้มีพระชินรักขิต ซึ่งได้รับการอุปสมบทในประเทศพม่าและเมื่อกลับไปประเทศของตนแล้ว ก็ได้พยายามก่อตั้งคณะสงฆ์และพุทธสมาคมของฝ่ายชรวาสุชิน ซึ่งก่อนนี้พระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียมีอยู่เฉพาะวัดพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ก็เป็นชาวอินโดนีเซียเชื้อสายจีน ชาวพื้นเมืองมีอยู่จำนวนไม่มากที่ประกาศตนเองว่าเป็นชาวพุทธ และที่เรียกตนเองว่าเป็นชาวพุทธเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาดี และได้เรียนรู้พระพุทธศาสนาผ่าน Theosophical Society หลังจากประเทศอินโดนีเซียได้รับอิสรภาพ และในโอกาสฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ ชาวอินโดนีเซียเริ่มมาสนใจพระพุทธศาสนามากขึ้น และเริ่มหันกลับมานับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาดั้งเดิมของบรรพบุรุษของตน มีกลุ่มคนที่เรียกตนเองว่าเป็นชาวพุทธ อยู่ตามภูเขาแต่พวกเขาก็รู้เรื่องคำสอนของพระพุทธศาสนาเพียงเล็กน้อย และต่อมาเมื่อชาวอินโดนีเซียถูกบังคับให้นับถือศาสนาโดยรัฐบาล (ผู้ไม่นับถือศาสนาถือว่าเป็นพวกคอมมิวนิสต์ ซึ่งถูกห้ามตามหลักการปฏิวัติใน พ.ศ. ๒๕๐๘) มีมุสลิมเพียงจำนวนน้อยประกาศตัวเองว่าเป็นชาวพุทธ ทำให้ชาวอินโดนีเซียที่เป็นพุทธศาสนิกชนได้กลับมาสนใจในพระพุทธศาสนาอีกครั้ง

จึงเป็นที่มาในการริเริ่มการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาอีกครั้งประมาณ ๔๘ ปีที่ผ่านมา ด้วยพระเมตตาจากเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในปี พ.ศ. ๒๕๑๑ ขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์ที่พระศาสนโสภณ เสด็จไปดูการพระศาสนา วัฒนธรรมและการศึกษาทั่วไปในอินโดนีเซีย ในฐานะประธานสภาการศึกษาหมามกุฏราชวิทยาลัย โดยอนุมัติของมหาเถรสมาคม พร้อมด้วยพระเทพกวี (ประยูร สนตงกูโร) ปัจจุบันพระญาณวโรดม เลขาธิการสภาการศึกษาขณะนั้น จากการเสด็จไปในครั้งนั้น หลังจากนั้นได้มีการติดต่อกับพระชินรักขิตหัวหน้าชาวพุทธในประเทศอินโดนีเซีย และได้วางโครงการร่วมกันในอันที่จะฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซีย ต่อมาพระชินรักขิตหัวหน้าชาวพุทธในประเทศอินโดนีเซียขณะนั้นได้เดินทางเข้ามาประเทศไทย และพักที่วัดบวรนิเวศวิหาร ได้มาทบทวนถึงเรื่องการขอให้คณะสงฆ์ไทยออกไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในประเทศอินโดนีเซียอีกครั้งหนึ่ง ดังที่ได้เคยปรารภไว้กับพระศาสนโสภณ (เจริญ สุวฑฒโน มหาเถร) เมื่อครั้งเยือนอินโดนีเซียครั้งแรก ปี พ.ศ. ๒๕๑๑ เป็นเหตุให้คณะสงฆ์ร่วมกับกรมการ

ศาสนาในนามของรัฐบาลไทย ได้จัดส่งพระภิกษุผู้สำเร็จการฝึกอบรมจากสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศแล้วเป็นพระธรรมทูตออกไปช่วยฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียชุดแรก ๔ รูป คือ

๑. พระครูปลัดอรรถจริยานุกิจ (วิญญู วิชาโน) วัดบวรนิเวศวิหาร ต่อมาได้เลื่อนสมณศักดิ์ที่ พระราชวรราชาจารย์ ปัจจุบันมรณภาพ

๒. พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ (บุญเรือง ปุณฺณโชโต) วัดพระศรีมหาธาตุ ปัจจุบันคือพระธรรมเจดีย์อาจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน กรุงเทพฯ และกรรมการบริหารสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศและเจ้าคณะภาค ๙ ธรรมยุต

๓. พระมหาประแทน เขมทสสี วัดยานนาวา ต่อมาเป็นพระครูศรีวิเทศธรรมคุณ

๔. พระมหาสุชีพ เขมาจาโร วัดระฆังโฆสิตาราม

พระธรรมทูตชุดนี้ออกเดินทางจากประเทศไทย เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ นับเป็นพระธรรมทูตที่สำเร็จการฝึกอบรมจากสำนักฝึกอบรมพระธรรมทูตไปต่างประเทศรุ่นแรก ที่ออกไปปฏิบัติพระศาสนาในต่างประเทศ และประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติศาสนกิจเป็นอย่างดี (จากหนังสือ “พระศาสนกิจในต่างประเทศ” ของสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก เมื่อครั้งที่ทรงสมณศักดิ์ที่พระศาสนโสภณ พิมพ์เผยแพร่ใน “อนุสรณ์การบำเพ็ญกุศลอุทิศถวายพระราชราชาจารย์ (วิญญู วิชาโน) อดีตผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร และ หัวหน้าพระธรรมทูตไทยสายประเทศอินโดนีเซีย

จากการบอกเล่าของ พระธรรมเจดีย์อาจารย์พระธรรมทูตรุ่นแรกเดินทางมายังประเทศอินโดนีเซีย ได้เป็นผู้ร่วมเดินทางไปประชุมพระพุทธศาสนาที่อินโดนีเซียครั้งแรกในช่วงการเดินทางจากออกจากรถไฟไปยังศูนย์สมาธิกันตเว็ญญู ได้เล่าถึงการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียในครั้งนั้นว่า “พอไปถึงอินโดนีเซียได้พักที่เจดีย์เล็กๆแห่งหนึ่ง มีชาวพุทธมาสนทนาจำนวนมาก และชาวพุทธได้นิมนต์เพื่อให้ไปแสดงธรรมเทศนายังที่ต่าง ๆ ในพรรษาแรก กันตเว็ญญู (พระราชวรราชาจารย์) กับพระมหาสุชีพ ทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เจดีย์ พระธรรมเจดีย์อาจารย์กับพระมหาประแทนได้เดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ เพื่อแสดงธรรม ในยุคแรกใช้เพียงภาษาอังกฤษ โดยมีผู้แปลเป็นภาษาอินโดนีเซีย เรื่องที่เทศน์ก็เป็นเรื่องธรรมพื้นฐานเช่น การรักษาศีล บำเพ็ญสมาธิ และการบริจาคทาน คนที่ทำหน้าที่แปลส่วนมากมักจะเป็นข้าราชการ จึงไม่สามารถทำหน้าที่ได้ตลอดเวลาด้วยติดงานราชการ ต่อมาได้เริ่มเทศน์เป็นภาษาอินโดนีเซีย ซึ่งมีหลักไวยากรณ์คล้ายภาษาไทย เมื่อมีความคล่องทางภาษาอินโดนีเซียมากขึ้น ก็ไม่จำเป็นต้องใช้ล่ามแปลอีกต่อไป โดยทั่วไปชาวพุทธในอินโดนีเซียทราบแต่เพียงว่าตนเองเป็นพุทธแต่ไม่รู้ที่ศาสนาพุทธสอนอะไร มีหลักปฏิบัติอย่างไร แต่พอได้ฟังการแสดงธรรม จึงทำให้รู้และเข้าใจมากขึ้น การเทศน์นั้นในบางครั้ง ต้องเดินทางไกลมาจากเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่งบางครั้งใช้เวลาทั้งวัน”

พิธีอุปสมบทครั้งแรกในประเทศอินโดนีเซีย

ครั้นต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๓ พระชินรักขิต ผู้นำชาวพุทธในประเทศอินโดนีเซียขณะนั้น ได้อาราธนา นิมนต์พระศาสนโสภณพร้อมทั้งคณะ คือ พระธรรมโสภณ (สนธิ์ กิจจกาโร ภายหลังได้เป็นที่ พระญาณวโรดม) วัดบวรนิเวศวิหาร, พระขันติปาโล (ลอเรนส์ มิลล์) วัดบวรนิเวศวิหาร, ม.ล. สุเจต นพวงศ์ ไวยาวัจกร, ซึ่งเจ้าพระคุณสมเด็จฯ ได้เป็นประธานสงฆ์จากประเทศไทยไปประกอบพิธีผูกพัทธสีมาอุโบสถวัดจากรถธรรมจักร

ชัย ซึ่งเป็นการผูกพัทธสีมาอุโบสถเป็นครั้งแรกของวัดพระพุทธศาสนาเถรวาทในประเทศอินโดนีเซีย และได้ให้การบรรพชาอุปสมบทแก่กุลบุตร เมืองสมารัง ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๑๓

ในเวลาต่อมา ยังได้จัดพิธีอุปสมบทพระภิกษุเถรวาทครั้งแรก โดยจัดขึ้นที่จันดีโบโรบูดูร์ เป็นช่วงที่สถานที่ต่าง ๆ ยังไม่มีความพร้อมสมบูรณ์ ถึงแม้จะไม่มีลักษณะของอุโบสถในการทำพิธีเช่นเดียวกันกับวัดในประเทศไทย แต่ก็ได้จัดพิธีอุปสมบทกลางแจ้งขึ้น เมื่อได้ร่วมปรึกษาหารือกันแล้วก็ลงความเห็นกันว่า จะใช้ลานเจดีย์เล็ก ๆ ที่อยู่ชั้นสูงสุดเป็นพระประธาน และลานเจดีย์ที่รองลงมาใช้สำหรับพระสงฆ์ประกอบสังฆกรรม เพราะประชาชนจะได้เห็นพิธีอุปสมบทได้อย่างสะดวก ส่วนการเลือกใช้ทางทิศตะวันออกนั้นก็เพราะช่วงบ่ายทิศนั้นจะมีร่มเงา ไม่ต้องตากแดดในระหว่างการประกอบพิธี เมื่อเดินดูโดยรอบแล้ว ก็กลับไปที่มีนุสติ์เพื่อฉันทเพล

หลังจากฉันทเพลแล้ว ก็มีการเตรียมการอุปสมบท โดยตระเตรียมข้าวของต่าง ๆ เพื่อนำไปประกอบพิธี มีการตั้งพระพุทธรูป ภปร. หน้าตัก ๕ นิ้ว รูปพระแก้วมรกต ดอกไม้ธูปเทียน แจกันทองเหลืองเป็นต้นซึ่งนำไปจากประเทศไทย มีการตั้งโต๊ะหมู่บูชาที่หน้าพระเจดีย์ใหญ่ เมื่อจัดสถานที่เรียบร้อยแล้ว พระศาสนโสภณได้ประพรมน้ำหอมโดยรอบในขณะที่พระสงฆ์รูปอื่นยืนพนมมือถวายสักการะ แล้วสามเณร ๕ รูปที่จะรับอุปสมบทบูชาพระรัตนตรัย ด้วยการจุดธูปเทียนบูชา สามเณร ๕ รูป ที่อุปสมบทคือ

๑. S. Jinasuryabhumi (U.P. Dhamapala Nirihuwa Bernardus) เกิดวันอาทิตย์ที่ ๑๐ มกราคม ๒๔๔๗ อายุ ๖๗ ได้รับฉายาว่า อุกคชินมิตโต

๒. S. Pandita Dhammasiha (Tan Hiap Kik) เกิดวันอาทิตย์ที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๑ อายุ ๕๒ ได้รับฉายาว่า อุกคธมโม

๓. S. Dhammavijayo (Tjong Khouw Siw) เกิดวันศุกร์ที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๔๗๘ อายุ ๓๖ ได้รับฉายาว่า สิริวิชโย

๔. S. Dhammasushisyo เกิดวันวันอังคารที่ ๓ กันยายน ๒๔๘๖ อายุ ๒๙ ได้รับฉายาว่า ชินธมโม

๕. S. Djumadi เกิดวันศุกร์ที่ ๑๙ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๗ ได้รับฉายาว่า สจจมนโน

พิธีอุปสมบทเริ่มเวลาประมาณบ่าย ๓ โมง พระสงฆ์ในพิธีอุปสมบทมีดังต่อไปนี้ พระศาสนโสภณ วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นพระอุปัชฌาย์ พระธรรมโสภณ วัดบวรนิเวศวิหาร และพระครูปลัดธรรมจริยานุกิจ หัวหน้าพระธรรมทูตไทย เป็นคู่สวด พระครูปลัดสัมพิพัฒน์วิริยาจารย์ วัดพระศรีมหาธาตุ พระขันตีปาโล (ชาวอังกฤษ) พระสุภาโต (ชาวอินโดนีเซีย) ซึ่งทั้งสองอุปสมบทที่วัดบวรนิเวศวิหาร ส่วนพระภิกษุสามเณรอื่น ๆ นั่งทางซ้าย มี พระชินรักขิต หัวหน้าชาวพุทธอินโดนีเซีย พระมหาประแทน เขมทสสี วัดยานวา พระมหาสุชีพ วัดระฆัง พระศิริรักขิต ชาวบาหลีอุปสมบทจาก วัดเบญจมบพิตร และพระ Soeyono Jinarata บวชที่สิงคโปร์ โดยมีเจ้าภาพบวชคือ มหาอุบาสก สารีบุตร สโดโน

พิธีอุปสมบทเสร็จเวลา ๑๗.๑๗ น. ขณะนั้นได้มีฝนตกลงมาเล็กน้อย พระสงฆ์และฆราวาสทำประทักษิณเวียนเทียนรอบเจดีย์แล้วเป็นอันเสร็จพิธี (หน้า ๓๕)

พระภิกษุที่ได้รับการอุปสมบทในครั้งนั้นปัจจุบันยังอยู่ในสมณเพศคือ “ชินธมโม” อายุ ทกสิบเจ็ดปี พรรษา ๔๐ ส่วนอีกสี่รูปบางรูปลาสิกขา บางรูปก็มรณภาพแล้ว พระชินธมโมจึงเป็นพระที่มีอายุพรรษามากที่สุดในอินโดนีเซีย

ปัจจุบันคณะสงฆ์อินโดนีเซียมีพระอุปชฌาย์ให้การอุปสมกุลบุตรได้เองดังที่ปรากฏในหนังสือพระธรรมทูตสี่สมัย ได้บันทึกไว้ว่า “ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ พระธรรมทูตได้เสนอพระเถียนกิม สุขโขโม ชาวอินโดนีเซีย ผู้ที่ได้มาบวชและศึกษาอยู่ในประเทศไทยผู้มีอายุพรรษาและคุณสมบัติที่จะเป็นพระอุปชฌาย์ได้ คณะสงฆ์จึงได้แต่งตั้งให้เป็นพระอุปชฌาย์รูปแรกของคณะสงฆ์เถรวาทอินโดนีเซีย” พระราชวรอาจารย์(วิญญู วิชาโน) (พระธรรมทูตสี่สมัย, กรุงเทพฯ:สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, หน้า ๖๓) เมื่อมีพระอุปชฌาย์ก็มีการอุปสมบทกุลบุตรชาวอินโดนีเซีย ซึ่งปัจจุบันมีเป็นจำนวนมาก คณะสงฆ์เถรวาทแห่งอินโดนีเซียได้จัดการบริหารองค์กรด้วยตนเอง

โครงสร้างการบริหารของคณะสงฆ์เถรวาทในอินโดนีเซียในปัจจุบัน

วันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๕๓ คณะสงฆ์ไทยมีสมเด็จพระวันรัตเป็นประธาน ได้ร่วมประชุมกับคณะสงฆ์เถรวาทแห่งอินโดนีเซีย ทำให้ได้ทราบข้อมูลล่าสุดว่า “คณะสงฆ์เถรวาทในอินโดนีเซียปัจจุบันที่สำคัญมีสองกลุ่มคือ คณะสงฆ์อินโดนีเซียและคณะสงฆ์ไทย

คณะผู้บริหารคณะสงฆ์ในปัจจุบันมีพระปัญญาวราภรณ์ (ศรี ปัญญาวิโรหิต) ดำรงตำแหน่งสังฆปาโมกข์ พระศรีสุพลรัตนมหาเถระเป็นอุปสังฆปาโมกข์ พระสุขโขโมมาเถระเป็นอธิกรณนายก พระธัมมสุโภเถระเป็นประธานคณะสงฆ์ผู้อาวุโส(เถรนายก) พระโชติธัมโม เป็นสังฆนายก การสังฆสภา นอกจากนั้นยังมีอีกหลายตำแหน่งเช่น ด้านการศึกษา สังคมวัฒนธรรม ธุรการสมาคม เลขานุการ ภัตตาคารสังฆทาน แต่การบริหารของคณะสงฆ์เถรวาทแห่งอินโดนีเซียมีการจัดตั้งองค์กรยังเมืองต่างๆมีพระเถระทำหน้าที่คล้ายๆเจ้าคณะจังหวัดในประเทศไทย ปัจจุบันในอินโดนีเซียมีเจ้าคณะจังหวัดถึง ๒๓ จังหวัดเช่นพระสิริรัตนเป็นเจ้าคณะจังหวัดสุลาเวสีใต้ เป็นต้น

คณะสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งคือพระธรรมทูตจากประเทศไทยก็มีการจัดตั้งองค์กรคล้ายกัน ปัจจุบันมีพระครูประกาศธรรมนิเทศ (วงศ์สิน ลาภิกโก)เจ้าอาวาสวัดวิปัสสนาคราหะ บันดุง เป็นประธานกรรมการบริหารคณะพระธรรมทูตไทยในอินโดนีเซีย พระมหาวิรัตน์ เขมจารี สำนักสงฆ์พุทธบารมี ปังกัลป็นัง เป็นเลขานุการฯ

พระครูประกาศธรรมนิเทศเล่าให้ที่ประชุมฟังถึงกิจกรรมของคณะพระธรรมทูตไทยตอนหนึ่งสรุปว่า “พระธรรมทูตไทยในอินโดนีเซียมีผลสืบเนื่องมาจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมทูตสี่รูปที่เดินทางมายังอินโดนีเซียครั้งแรก ที่อยู่นานที่สุดคือพระราชวรอาจารย์หรือที่ชาวอินโดนีเซียมักเรียกติดปากว่า “ภัณฑวิญญู” ท่านได้สร้างวัด ที่พักสงฆ์ สำนักสงฆ์ไว้มากมายหลายแห่ง ในแต่ละปีจะมีพระธรรมทูตจากประเทศไทยไปจำพรรษาในสำนักเหล่านั้น ปัจจุบันพระธรรมทูตไทยในอินโดนีเซียมีอยู่ประมาณ ๒๓ รูป แต่ละรูปต่างก็ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาตามจังหวัดต่าง ๆ ในส่วนของคณะสงฆ์ไทย นอกจากจะมีการเทศน์และการแสดงธรรมเป็นประจำแล้ว ยังมีโรงเรียนธรรมวิद्याเป็นโรงเรียนสายสามัญเปิดสอนตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงปริญญาตรี เป็นกิจกรรมของชาวพุทธซึ่งจัดตั้งขึ้นบริหารงานโดยสมาคมชาวพุทธ ตั้งอยู่ห่างจากสนามบินซูการ์โน-ฮัตตา ประมาณ ๔ กิโลเมตรหรือห่างจากกรุงจาการ์ ๓๐ กิโลเมตร ปัจจุบันมีนักเรียน๑๒๐๐ คน นักเรียนนับถือพระพุทธศาสนา ๑๒๒๐ คน พระธรรมทูตไทยมีเป้าหมายที่จะปลูกฝังศีลธรรมแก่นักเรียนที่เป็นชาวพุทธเหล่านี้ในอนาคตอาจจะมีการสอบธรรมศึกษาขึ้นที่โรงเรียนแห่งนี้”

ปัจจุบันโรงเรียนธรรมวิทยา มีพระครูประกาศธรรมนิเทศ เป็นประธานกรรมการบริหารโรงเรียน นักเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ เมื่อพระสงฆ์ไทยไปเยือนต่างก็ให้การต้อนรับด้วยมรรยาทชาวพุทธเช่นยกมือไหว้ กล่าวคำทักทายว่า “สาธุ ภัณฑะ” แต่ถ้าตั้งใจฟังให้ดีก็จะฟังเป็น “สาตุ ภัณฑะ” เนื่องจากภาษาอินโดนีเซียไม่มีตัว ท และ ธ ใช้เสียง ต แทน

นอกจากคณะสงฆ์สองกลุ่มที่มีการจัดตั้งองค์กรในการบริหารที่ชัดเจนแล้วยังมีพระสงฆ์อีกหลายกลุ่ม เช่นพระชินนธัมโม ที่ได้รับการอุปสมบทครั้งแรกที่บรมพุทโธ ยังไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับพระเถระรูปนี้ ทราบเพียงว่า ยังมีชีวิตอยู่

พระภิกษุชาวอินโดนีเซียอีกกลุ่มหนึ่งที่อุปสมบทจากประเทศไทย ซึ่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี อยู่ร่วมสังกัดทั้งสองคณะคือทั้งอินโดนีเซียและไทย พระอุลลือ อุกคธมโม ได้เมตตาเล่าให้ฟังว่า “ผมเกิดที่จาการ์ตา พื้นฐานดั้งเดิมผมเป็นคริสต์ อยู่มาวันหนึ่งได้อ่านหนังสือหลวงพ่อบ๊อง เกิดความสนใจขึ้นมา เพราะหนังสืออย่างนี้เกิดมาไม่เคยอ่าน จากนั้นมาจึงเริ่มศึกษาพระพุทธศาสนาจากหนังสือต่างๆเช่นประวัติหลวงปู่มั่น หลวงปู่เทสก์ หลวงตามหาบัว จนมีความเข้าใจพระพุทธศาสนาในระดับหนึ่ง เมื่อเรียนจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีแล้วจึงเดินทางมาประเทศไทย เดินทางไปหลายจังหวัดได้พบกับพระภิกษุชาวอินโดนีเซียอีกหลายท่าน ในที่สุดก็อุปสมบทที่จังหวัดบุรีรัมย์ ผมมองว่าพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียกำลังเจริญ เพราะยังมีชาวพุทธอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องการศึกษาค้นคว้าพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ที่นี้ทำงานหนักมาก” สอดคล้องกับพระคำใส สุมโน พระธรรมทูตไทยที่อยู่ประจำในอินโดนีเซียมานานมากกว่าสิบปีแล้ว จนสามารถแสดงธรรมเป็นภาษาอินโดนีเซียได้ ท่านเล่าว่า “ต้องเดินทางไปแสดงธรรมทุกวัน บางวันสามสี่งานก็มี ทั้งในหมู่บ้าน โรงเรียน มหาวิทยาลัย ต่างก็ต้องการศึกษาเรียนรู้พระพุทธศาสนา แต่บุคคลากรที่ที่เผยแพร่มีน้อย แม้ว่าพระสงฆ์ไทยที่อยู่ที่นี่เกินกว่าหนึ่งปีจะพูดสื่อสารด้วยภาษาพื้นเมืองได้ แต่การแสดงธรรมต้องใช้ความชำนาญพิเศษ เพราะที่ประเทศนี้ต้องอธิบายธรรมเป็นภาษาอินโดนีเซียเท่านั้น บางครั้งมีความจำเป็นเมื่อชาวบ้านเดือดร้อนมาหา นิมนต์ให้ไปไล่ผีก็ต้องทำ ที่นี้ผีเข้าสิงคนบ่อยมาก บางครั้งเข้าสิงพร้อมๆกันเป็นกลุ่มลึบยึลึบคนก็มี บางครั้งต้องใช้เวลาเดินทางเป็นวันเพื่อไปแสดงธรรม”

นอกจากคณะสงฆ์เถรวาทแล้วอินโดนีเซียยังมีพระสงฆ์มหานิกายอีกจำนวนหนึ่ง เผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองต่างๆ แต่เมื่อมีกิจกรรมก็จะมาร่วมงานกันได้

ส่วนหนึ่งที่ไม่เป็นพระสงฆ์แต่ดำเนินกิจการทางศาสนาโดยการจัดตั้งเป็นสมาคม มูลนิธิซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากเช่นพุทธสมาคมบัณฑิตแห่งอินโดนีเซีย พุทธสมาคมบัณฑิตเถรวาทแห่งอินโดนีเซีย พุทธสมาคมบัณฑิตมหานิกาย สมาคมตรีธรรมะอินโดนีเซีย พุทธสมาคมไตรธรรมแห่งอินโดนีเซีย เป็นต้น

ปัญญาศีลาหลักการสำคัญของชาติ

ชาวอินโดนีเซียมีอิสระในการนับถือศาสนาไม่ว่าจะเป็นมุสลิมหรือฮินดู พุทธหรือคริสต์ขอเพียงให้มีความยึดมั่นในหลักปัญญาศีลาซึ่งมีเป้าหมายเพื่อความกลมเกลียวของชาติเท่านั้น (อินโดนีเซีย หน้า ๖๙)

คำว่า “ปัญญาศีลา” หลายคนคงคิดถึง “เบญจศีลหรือศีลห้าในพระพุทธศาสนา” แต่ปัญญาศีลาของประเทศอินโดนีเซียมีความหมายพิเศษ ดังที่เอลซา ไชนูติน อธิบายความความเป็นมาและความหมายของปัญญาศีลาไว้ว่า “วันที่ ๑๗ สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๕๕ เวลา ๑๐ นาฬิกา ซูการ์โนได้อ่านประกาศอิสรภาพสั้น ๆ

ว่า “เราประชาชนอินโดนีเซีย ขอประกาศเอกราชของประเทศอินโดนีเซีย ณ บัดนี้ เรื่องเกี่ยวกับการโอนอำนาจและเรื่องอื่น ๆ จะจัดการไปเป็นลำดับและให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้” ในนามของประชาชนอินโดนีเซีย ซูการ์โนและฮัตตา (ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย, หน้า ๓๒๙)

ประธานาธิบดีซูการ์โนเคยกล่าวสุนทรพจน์ที่สำคัญครั้งหนึ่งว่า “อย่าคิดฝันว่าการคงอยู่ของประเทศอินโดนีเซียเสรีจะทำให้การต่อสู้ของเราจบสิ้นลง มิใช่เช่นนั้น ข้าพเจ้ากล่าวแม้แต่ว่า ภายในประเทศอินโดนีเซียเสรีนั้น การต่อสู้ของเรายังคงต้องดำเนินต่อไป เพียงแต่จะมีลักษณะภาวะแปลกไปกว่าการต่อสู้ในปัจจุบัน ลักษณะพิเศษของการต่อสู้จะผิดไปในฐานะที่เราเป็นประชาชนที่รวมกัน เราจะดำเนินการต่อสู้ของเราเพื่อให้บรรลุถึงความคิดของเราที่มีอยู่ในปญจศีลา” ซูการ์โน “กำเนิดของปญจศีลา” วันที่ ๑ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๔๕ (สุนทรพจน์ที่กล่าวแก่องค์การตรวจสอบเพื่อการเตรียมเอกราช) (ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย, หน้า ๓๕๓)

ประธานาธิบดีซูการ์โนเคยกล่าวถึงการรวบรวมกฎบัญญัติห้าข้อนี้ของเขาว่า “ข้าพเจ้าไม่รู้สึกรู้ว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้สร้างปญจศีลา ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นผู้ก่อตั้งปญจศีลา ข้าพเจ้าเพียงแต่นำความรู้สึกรู้ที่มีอยู่ในหมู่ประชาชนมาเขียนเป็นถ้อยคำซึ่งข้าพเจ้าเรียกว่า “ปญจศีลา” ข้าพเจ้าเพียงแต่วรรวมกันเข้าเพราะความรู้สึกรู้ทั้งห้านี้ได้มีอยู่มาเป็นเวลาหลายสิบปีแล้ว แม้แต่อาจเป็นถึงหลายร้อยปีในส่วนลึกของหัวใจของเรา” (ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย, หน้า ๓๕๗)

หนังสืออินโดนีเซียได้อธิบายหลักปญจศีลาไว้ว่า “ปญจศีลา หลักห้าประการของปรีชญาแห่งรัฐอินโดนีเซีย ชาวอินโดนีเซียมีอิสระในการนับถือศาสนาไม่ว่าจะเป็นมุสลิมหรือฮินดูพุทธหรือคริสต์ ขอเพียงให้ยึดมั่นในหลักปญจศีลาซึ่งมีเป้าหมายเพื่อความกลมเกลียวของชาติเท่านั้น แม้อินโดนีเซียจะมีคนมุสลิมมากที่สุดในโลกหรือร้อยละ ๙๐ ของประเทศ แต่ก็ไม่เคยประกาศเป็นรัฐอิสลาม ส่วนที่เหลือเป็นคริสเตียนนิกายโปรเตสแตนต์ หรือพุทธ ชาวคริสต์ในอินโดนีเซียแม้จะมีปริมาณน้อยแต่ก็มีบทบาทในวงการทหารและการเมืองทำนองเดียวกับพุทธซึ่งมีบทบาทในภาคเศรษฐกิจ (มัลลิกา พงศ์ปริตร, ศิริพร โตกทองคำ, อินโดนีเซีย, สำนักพิมพ์หน้าต่างสู่โลกกว้าง, ๒๕๔๙ หน้า, ๕๙)

หลักการข้อแรกคือ หลักของลัทธิชาตินิยมรัฐแห่งชาติอินโดนีเซียที่มีอาณาเขตกว้างใหญ่ ซูการ์โนได้ย้อนกลับไปใช้อาณาจักรโบราณคืออาณาจักรมัชปาหิตและอาณาจักรศรีวิชัย โดยอ้างว่า “หากประชาชนของเราทั้งหมดคือประชาชนอินโดนีเซียพร้อมที่จะตายเพื่อป้องกันประเทศของเราคือประเทศอินโดนีเซีย แม้เพียงแต่ใช้หลาวไม้ไผ่ ในเวลานั้นประชาชนอินโดนีเซียก็พร้อมที่จะเป็นเอกราช” ลัทธิชาตินิยมนี้จะต้องไม่พัฒนาให้เป็น ความบ้ำรักชาติ (ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย ๓๕๗)

หลักการข้อที่ ๒ คือ ลัทธิชาตินิยมนานาชาติหรือหลักของมนุษยธรรม ระบอบการระหว่างประเทศมีอาจรุ่งเรืองขึ้นได้ หากมิได้เกิดขึ้นในแผ่นดินนานาชาติ ลัทธิชาตินิยมมีอาจเติบโตขึ้นได้ หากมิได้โตขึ้นในสวนดอกไม้ของระบอบการระหว่างประเทศ

หลักการข้อที่ ๓ คือ ความเห็นพ้องต้องกันหมด การแสดงออกแทนกัน การตรึงตรองในหมู่ผู้แทนหรืออำนาจของประชาชนและโต้แย้งว่าองค์การผู้แทนของประชาชนกลุ่มอิสลามควรแสดงออกซึ่งข้อเรียกร้องของศาสนาอิสลาม เขานำหลักข้อที่สามนี้ไปเชื่อมกับหลักข้อที่สี่คือ

หลักการข้อที่ ๔ คือ ความยุติธรรมในสังคม โดยอ้างว่าลัทธิการเมืองที่เท่าเทียมกันจะไร้ค่า หากปราศจากความเท่าเทียมกันในด้านเศรษฐกิจด้วย ความเป็นอยู่ของสังคมจะต้องควบคู่กันไปกับความยุติธรรมทางการเมือง

หลักการข้อที่ ๕ คือ ให้สร้างอินโดนีเซีย เมอร์เดกา ด้วยความกลัวพระเจ้าแต่องค์เดียวคือพระเจ้าสูงสุดเชื่อในพระเจ้าด้วยความเคารพซึ่งกันและกันร่วมกัน” สภาวะที่ทุกคนสามารถนับถือพระเจ้าของพวกเขา ดังเช่นเขาต้องการให้ปราศจากความเห็นแก่ตัวในเรื่องศาสนา เมื่อต่อมากลุ่มชนที่นับถือศาสนาอิสลามอ้างว่าซูการ์โนมิได้เข้าถึงจิตใจและเอกลักษณ์ของชาติอินโดนีเซียได้ซาบซึ้งพอ เพราะถ้าเขาได้กระทำดั่งนั้นแล้ว เขาจะพบศาสนาอิสลามแทนที่จะเป็นปัญจศีลา เขาอ้างว่าแม้ว่าตัวเขาเป็นมุสลิม “การแสวงหาของข้าพเจ้ากลับไปสู่สมัยก่อนศาสนาอิสลามมีอยู่ ข้าพเจ้าค้นหาไปถึงสมัยฮินดูและก่อนฮินดู”

หลักการทั้งห้าข้อ(ปัญจศีลา) นั้นเป็นที่ยอมรับกันในหมู่ชาวอินโดนีเซียส่วนใหญ่ว่าเป็นพื้นฐานของรัฐ และรวมเข้าด้วยกันเป็นสัญลักษณ์ของเครื่องหมายแห่งชาติ สิ่งนี้เป็นเรื่องสมัยใหม่ของนิยายพญาครุฑที่เกี่ยวข้องกับนกอินทรีและนกฟีนิกซ์ (นกในนิยายโบราณ เชื่อว่าเมื่อนกนี้มีอายุได้ห้าหรือหกร้อยปีก็เผาตัวเองและเป็นหนุ่มใหม่) ม้าของโอรสพระกฤษณะในเรื่องหนังตะลุงที่สามารถกล่าวสุนทรพจน์แบบมนุษย์ได้ ตรากาโรดาในตราตระกูลอินโดนีเซียสมัยใหม่มีปีกข้างละ ๑๗ แฉก และมีหางแผ่เป็น ๘ แฉก เป็นสัญลักษณ์ของวันประกาศเอกราชของอินโดนีเซีย” (ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย ๓๕๘)

คำขวัญของประเทศอินโดนีเซียคือ “เอกภาพบนความแตกต่าง” โดยมีหลักปัญจศีลาเป็นแนวทางในการอยู่ร่วม พระพุทธรูปศาสนาเถรวาทจะดำรงอยู่ในในสังคมที่มีความแตกต่างนี้ได้หรือไม่ นั้นเป็นเรื่องของอนาคต นับจากนี้ไปชาวโลกต้องคอยจับตาดูว่าพระสงฆ์ในอินโดนีเซียจะสามารถเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงในอินโดนีเซียได้หรือไม่ สิ่งที่เคยสูญหายไปหลายร้อยปีกำลังจะได้รับการฟื้นฟูให้คืนกลับขึ้นมาอีกครั้ง ชาวพุทธจากทั่วโลกเดินทางไปนมัสการมหาเจดีย์บูโรบูดูร์หรือบรมพุทโธต่างก็ตกตะลึงในความมหัศจรรย์ของเจดีย์แห่งนี้ แต่แม้จะสร้างโบราณสถานมีขนาดใหญ่โตมโหฬารขนาดไหนก็ตาม หากชาวพุทธไม่สร้างศาสนทายาทไว้ก็ยากที่จะรักษาพระพุทธศาสนาไว้ได้

ปัจจุบันมีวัดพระพุทธศาสนาอยู่ประมาณ ๑๕๐ วัด ในจำนวนนี้ ๑๐๐ วัด เป็นวัดฝ่ายมหายาน อีก ๕๐ วัดเป็นวัดฝ่ายหินยาน (เถรวาท) ซึ่งเป็นวัดไทย ๔ แห่ง ได้แก่ วัดพุทธเมตตา วัดวิปัสสนาคราหะ วัดเมนดุต พุทธศาสนวงค์ และวัดธรรมทีปาราม วัดเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในความดูแลของฝ่ายฆราวาส เพราะพระภิกษุมิจำนวนน้อย การปกครองดูแลพุทธศาสนิกชนขึ้นอยู่กับพุทธสมาคม ซึ่งมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ในเมืองจาการ์ตานครหลวงของอินโดนีเซีย และมีสมาชิก ๖ แห่ง ตั้งอยู่ตามเมืองต่างๆ รวมมีสมาชิกทั้งสิ้นประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ คน มีคัมภีร์ทางพุทธศาสนาแบบชาวที่สำคัญ ๒ เล่ม ได้แก่ คัมภีร์สังหยังกามาหานิกัน (Sang hyang Kamahaanikan) และคัมภีร์กามาหายานันมันทรานายา (Kamahayan Mantranaya)

ปัจจุบันพระธรรมทูตจากประเทศไทยมีสำนักงานเผยแผ่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่สำนักงานพุทธเมตตา ตั้งอยู่เลขที่ ๕๙ ถนนเตอรูซานเล็มบังดี กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย

บทสรุป

ภาพรวมของพระพุทธศาสนา ในอินโดนีเซียมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาตลอดระยะเวลาหลายปีนับแต่อดีต จนกลายเป็นส่วนหนึ่งและส่วนสำคัญของการชุมชนดั้งเดิม แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้รับพัฒนาการทางพระพุทธศาสนาจากนานาชาติ เช่นมหายานจากประเทศจีน หรือเถรวาทจากประเทศไทย และส่งต่อจนกระทั่งมีพัฒนาการเป็นพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียดังปรากฏ ซึ่งในส่วนของการศึกษา การจัดองค์กร การบริหารได้กลายเป็นกลไก สำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะร่วมต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น ในส่วนคณะสงฆ์เถรวาทได้มีการจัดองค์กร สมาคมเพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย ซึ่งเป็นทั้งความคาดหวังและความน่าจะเป็นต่ออนาคตพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

คำถามท้ายบท

๑. ประวัติและพัฒนาการของพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียเป็นอย่างไร อธิบายพร้อมยกตัวอย่าง
๒. วัฒนธรรมอิสลาม ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์พระพุทธศาสนาในอินโดนีเซียอย่างไรอธิบาย
๓. พัฒนาการของพระพุทธศาสนาเถรวาทในอินโดนีเซีย เป็นอย่างไร
๔. องค์กรการบริหารจัดตั้งพระพุทธศาสนาในอินโดนีเซีย

อ้างอิงท้ายบท

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (๒๕๕๔). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์. กรุงเทพฯ: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. (๒๕๕๕). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในประเทศศรีลังกา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธนู แก้วโอกาส. (๒๕๔๙). ประวัติศาสตร์เอเชียยุคใหม่. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต). (๒๕๔๐). พระพุทธศาสนาในเอเชีย. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณากรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (๒๕๕๒). กาลานุกรมพระพุทธศาสนาในอารยธรรมโลก. กรุงเทพฯ: ผลิธัมม์.
- พื้น ดอกบัว. (๒๕๕๔). ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในนานาประเทศ. กรุงเทพฯ: โสภณการพิมพ์.
- เริงจุฒิ มิตรสุริยะ. (๒๕๕๔). ประวัติศาสตร์อาเซียน ฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ: ยิปซี สำนักพิมพ์.
- วิทย์ บัณฑิตกุล. (๒๕๕๕). สาธารณรัฐอินโดนีเซีย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาพรบุ๊คส์.
- วิทย์ บัณฑิตกุล. (๒๕๕๕). สิงคโปร์. กรุงเทพฯ: บริษัทวีพริ้นท์ (๑๙๙) จำกัด.
- วีไล ศิลปอาษา. (๒๕๕๗). โลกทัศน์ของคนสิงคโปร์จากภาพจิต. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อานันตี อนันตภาค. (๒๕๕๗). ประวัติศาสตร์อินโดนีเซียเอกภาพแห่งความแตกต่าง. กรุงเทพฯ: ยิปซีกรุ๊ป.
- เอลซา ไชนูติน. แปลโดย เพชรี สุมิตร. (๒๕๕๗). ประวัติศาสตร์อินโดนีเซีย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.